Aprill 2020

Supilinna Tirin

Nr 18

Supilinna häälekandja "Tirin" ilmub kord aastas aprilli keskel, enne traditsioonilisi Supilinna päevi. Seekord on teisiti – "Tirin" ilmub, aga koroonaviirusest Covid-19 tingitud eriolukorras pole XIX Supilinna päevi planeeritud ajal (24.-26. aprill) korraldada kahjuks võimalik. Head lugemist ja püsige terved!

lk 2: Supilinlased juhivad Tartu linna • lk 10: Suur intervjuu: Urmas Vadi • lk 16: Supilinn vanadel kaartidel • lk 24: Parim maja 2020

Fotol on märgitud algkool-lasteaia võimalik asukoht. Kinnistu ise on palju suurem, hõlmates ka puudega kaetud ala.

Ehitame Supilinna kooli!

Foto: Mart Jüssi

Supilinna kiigeplatsi kõrval asub poole hektari suurune linnale kuuluv krunt, mis 15 aasta eest broneeriti linna üldplaneeringus tulevasele lasteaiale. Karjuv lasteaiakohtade puudus on õnneks möödanik. Platsile võiks ehitada hoopis väikese algkooli.

Ma kasvasin üles Annelinnas, kus 1970.-80ndail elas ja sirgus kümneid tuhandeid lapsi. Minu lapsepõlve liivakastist on ammu tehtud lillepeenar, kõik kiiged on maja tagant maha võetud ja toona noorte pallimängijate karja poolt mudaseks tallatud platsile on nüüd asja ainult muruniitjal. Suurte majade vahel ei kaigu enam laste kisa, Annelinn vananeb. Supilinn seevastu ei vanane, vähemalt mitte niipea.

Supilinlased on aastaid kurtnud, et kohalikud lapsed ei saa Supilinna veerel asuvasse Kesklinna kooli kohti: kogukonnakooli on tung ja suur hulk fiktiivseid sissekirjutusi ei paranda asja. Ent Supilinnas on lähiajal valmimas koguni 17 uut kortermaja kokku 119 korteriga ning ka järgmiste kortermajade arendajad ootavad kopa maasse löömist. Elu näitab, et neisse majadesse kolib lisaks tudengitest üürilistele ka arvukalt noorpaare, kelle juba sündinud või peatselt sündivad lapsed vajavad mõne aasta pärast koolikohta. Oleks igati loomulik, et vähemalt algkool on kodule lähedal, jalgsikäigu kaugusel.

Siit ka loogiline ettepanek – rajame lasteaiale mõeldud krundile hoopis algkooli ja teeme seda lähiajal. Tegu võiks olla Supilinna sobiva mõistliku suurusega puidust hoonega, kuhu mahub kuus klassiruumi kahe paralleelklassiga. Kui ruumi üle jääb, võiks samas toimetada ka mõni lasteaiarühm. Söögituba ja õue saaksid kool ja lasteaed omavahel jagada. Et kulusid kokku hoida, võiks kogu koolikompleks toimida Kesklinna kooli filiaalina: puuduks vajadus palgata eraldi direktorit jne.

Kuigi Kesklinna kool on viimasel kümnendil juurde saanud võimla ja katusealuse korruse, valitseb seal tuntav ruumipuudus. Supilinna filiaal võiks olla igati teretulnud lahendus.

Kas teeme ära?

Peep Mardiste, Supilinna Seltsi juht

Supilinlased juhivad Tartu linna

Läinud aastalõpu kummaline olukord Tartu linnavalitsuses tipnes senise võimukoalitsiooni lagunemise ja uue moodustamisega. Keskerakond lahkus ja asemele astusid sotsiaaldemokraadid. Supilinlastel on põhjust omade üle rõõmustada – linna juhtimises osaleb nüüd koguni kolm supilinlast.

Volikogu esimees on Lemmit Kaplinski, abilinnapea majanduse ja rahanduse alal Gea Kangilaski ning abilinnapea hariduse ja kultuuri valdkonnas Asko Tamme. Tirin soovib häid ideid ning jõudu ning küsis asjaosalistelt neli küsimust:

1. **Milline on sinu seos Supilinnaga?**
2. **Milline oli sinu lähiaastate eesmärk praegusele positsioonile asudes?**
3. **Kuidas on viirusepandeemia mõjutanud sinu igapäevatööd ja kaugemat vaadet? Mida tahaksid inimestele öelda?**
4. **Millisena kujutled linna tulevikku aastal 2024? Mida saaks Supilinn teha, et aidata kaasa Tartu kui kultuuripealinna tegemistele?**

Lemmit Kaplinski:

1. Olen elanud Tartus pea igas linnajaos, Supilinn on järjekorras viimane. 2018. aastal soetasime Oa tänavale väikese korteri, mis bussi mööudes vaikselt õõtsub. Diivanil lainetades mõtlen märksõnadele, mis mind selle linnaosaga seovad: külmad kevaded, pori, jõgi, apelsinid, õlletehase linnaselõhnad, üks suur armastus mitmes vaatuses ning kõige selle üle kõlav Leonard Coheni „Suzanne".

> **Supilinn julgegu muutuda, aga jäägu neis muutustes iseendaks.**
>
> **Lemmit Kaplinski**

2. Hoida stabiilset kurssi. Olukorras, kus valimisteni on poolteist aastat, pole tark paati kõigutada, suuri reforme ette võtta ega oma nägemust läbi suruda. Nii lihtne on minna tülli ja halvata linnajuhtimine taas mitmeks kuuks. Seega võtsin väljakutset esmalt kui aega, mis antud õppida, areneda ja plaane seada.

Kunagi hiljem aga, valimishorisondi taga – kui juhtub, et jään ametisse – on küsimuseks demokraatia hoidmine ja arendamine. Milline on linnavolikogu roll olukorras, kus sisulise töö teevad spetsialistid?

Miks kritiseeritakse teravalt mõnda detailplaneeringut, aga selle aluseks olev strateegilise mõjuga üldplaneering ei huvita kedagi? Miks laekub kaasavasse eelarvesse sada head ideed, eelarvestrateegia

Foto: Mana Kaasik

ja arengukava saavad aga samas heal juhul kahe peale ühe ettepaneku? Miks ja kuidas teisiti ja paremini teha?

3. Volikogu töö kriisi tulles sisuliselt seiskus ja minu esimene tõsisem tööülesanne ilmutas end ise: panna videosilla kaudu tööle 49 valitud esindajat, kelle tehniline kompetentsus, vahendid ja häälestatus on läbilõige kogu ühiskonnast. Kaks nädalat oleme korraldanud pidevaid testimisi ja ma olen mingis mõttes läinud tagasi kümne aasta tagusesse aega, kui töötasin IT administraatorina. Värskendav on hoida volikogu liikmete kätt ja juhendada inimesi uute kogemuste omandamisel. Vaimustav on näha, et kõik tulevad hingega kaasa!

Pikemas perspektiivis – eks kriisiaja eistungitest saadud kogemus on vaja läbi sünteesida. Kas volikogul on vaja iga küsimuse aruteluks kohale tulla? Kas poleks mõistlik lahendada rutiinsed otsused eistungil ja keskenduda selle asemel põhjalikumalt strateegilistele küsimustele? See on taas küsimus demokraatia toimimisest. Nendele küsimustele vastuste otsimisele kulutan kindlasti oma ülejäänud ametiaja ning osa jääb ikka vastamata.

Nii et see planeeritud kaugem vaade on juba täna koju kätte tulnud ja me teeme tööd. Mis mul muud teistelegi öelda: tehke oma tööd nii, nagu seda teeb valitsus, ametid, lasteaednikud, poemüüjad, päästjad... Kui igaüks leiab võimaluse teha oma tööd, siis me väljume sellest kriisist tervemana kui vaid muretsedes, kahtlustades, süüdistadeski.

4. Supilinn julgegu muutuda, aga jäägu neis muutustes iseendaks. Mul on natuke piinlik kuulata kriitikat uute elumajade, nende ehitajate ja sealsete elanike kohta. Need on tavalised Tartu pered, kes otsivad kodu endale, oma lastele, kassidele. Olgu siis mõnedel majadel räästa asemel vintskapp või mitte – see on maitse küsimus. Aga tõmmata vahet vanade olijate ja uute tulijate vahele on külamentaliteedi väljendus – ja Supilinn on kõike muud kui seda!

Arenegu ka see linnaosa, aga olgu igas arengus sees mingi oma kiiks ja nõutagu seda kiiksu häälekalt üle kiigeplatsi. Jah, Supilinna hääl kõlab – halvas või heas, aga Supilinna seltsiga arvestatakse. Arvestatakse seetõttu, et selts oskab olla konstruktiivne, pakkuda välja lahendusi ja aktsepteerida ka seda, et linnaelu on lõputu kompromisside otsimise mäng. Kord käib buss Herne, siis jälle Oa tänavalt.

Seda oskust – leida üles oma kiiks ja seda järjekindlalt, ent siiski teistega arvestades ikka ja jälle kaitsta, esile tuua, ümber mõtestada – seda võiks Supilinn õpetada teistele Tartu linnaosadele, aga miks mitte kogu Euroopale.

Foto: Ove Maidla

Gea Kangilaski:

1. Ma kolisin Supilinna 2008. aastal, tookord Lepiku tänavale üürnikuna ja paariks aastaks. Sinnani olid mind Supilinnaga sidunud mõned head sõbrad ja nende õunapuuaedades veedetud kevad- või suveõhtud. Vahepeal käisin paar aastat karlovlaseks, aga 2015. aastal kolisin samasse Lepiku tänava majja tagasi, küll juba teise korterisse. Ja siin ma nüüd olen, koos oma tütre ja punasetriibulise kassiga. Kuigi mu kodu renoveerimine ei kipu kuigivõrd edenema – mulle selline vana ja kulunud hoopis meeldibki –, olen ma just siin elades õnnelik.

2. Keskkonnaprobleemid on mu jaoks südamelähedased, neid tahtsin ja tahan fookusse seada. Ma usun, et võiksime võtta mõne teise maailma linna, näiteks kas või sõpruslinna Tampere eeskujul kasutusele süsinikueelarve. Hakkaksime tõsimeeli mõõtma ja ka eelarvestama linna otsuste süsinikukoormust, andes nii kogu linna poolt selge panuse kliimamuutustega toimetulekuks.

Roheline linn on, ma usun, tegelikult tartlastele südamelähedane. See hõlmab endas pilku linnaruumi ja transpordi arengule jalakäija tasandilt, hoiab ja loob mitmekesisust nii rohealadel kui igapäevastes tegevustes, väärtustab Emajõge ja sellel toimuvat elu. Eraldi väljakutse on siin uue ja vana väärika hoonestuse ja neis elavate kogukondade ühendamine, nii et elukeskkond sellest ei kannataks. Supilinlastena teame me seda väga hästi.

Ma tahaksin inimestele südamele panna, et märkame ja aitame teisi enda ümber.

Gea Kangilaski

Kindlasti oli minu eesmärgiks anda oma panus Tartu kultuuripealinna-aasta ettevalmistamisse. Just käesolev ja järgmine aasta saavad olema kriitilised nii programmi edukal kureerimisel kui kavandatava kultuurikeskuse SüKu (Südalinna Kultuurikeskus) tulekuks. Viimase jaoks peavad valmima rahastuskava ja visioon sellest, kuidas Tartu Kunstimuuseum ja Linnaraamatukogu seal koos toimetama hakkavad. On selge, et üksnes linna enda vahenditest ei piisa, seega tuleb pingutada selle nimel, et riik siin Lõuna-Eesti regiooni toetaks.

Mõtteid oli muidugi palju, aga nüüdseks on teadmine jätkuvast ja alles jõudu koguvast koroonapandeemiast veidi ka muutnud seda, mida ma pean vajalikuks teha, ja mida ma arvan, et me saame ja suudame teha.

Praegu juba üsna käegakatsutavast majanduslangusest hoolimata peame hoidma eelarvetasakaalu ja säilitama linna võimet olulistesse arenguobjektidesse investeerida. SüKu kõrval ootavad renoveerimist mitmed koolid ja lasteaiad – see tegevus ei tohi peatuda. Tartu on hariduslinn ja oleks ääretult lühinägelik, kui me kokkuhoidu just sellest valdkonnast otsiks.

3. Ma asusin tööle koos pandeemiaga ja peaasjalikult olen ma sellest tulenevate väljakutsetega tegelenudki. Iga päev. Ma pean ääretult oluliseks, et me teeme nii palju kui võimalik inimeste kaitsmiseks ja aitamiseks sellel raskel ajal.

Me jätsime ära kõik seni planeeritud tegevused linna esimesest lisaeelarvest ja moodustasime selle arvelt kriisifondi. Kõik hädavajalikud ja kriisi ületamiseks vajalikud tegevused saavad tehtud. Olgu see toimetulekuraskustes perede lastele sooja koolitoidu kättetoimetamine; lasteaialaste vanemate lasteaiatasust vabastamine sel ajal, kui on tähtis lapsi pigem kodus hoida; piisava hulga kaitse- ja desinfitseerimisvahendite tagamine kõigile meie eesliini töötajatele või meditsiinitöötajatele oma peredest lahus ööbimise võimaldamine, et nad ei peaks muretsema, et nad oma pereliikmeid nakatada võivad.

Mulle tundub, et Tartu on kriisile suutnud reageerida pigem ennetavalt, otsustavalt ja julgelt. Ma arvan, et see on olnud hädavajalik.

Ma tahaksin inimestele südamele panna, et märkame ja aitame teisi enda ümber. Nii mõnedki inimesed võivad lähiajal sattuda hätta, olgu riskigruppi kuuluvad vanemad inimesed või noored, kes kaotavad sissetuleku. Naabri või tuttava eest heast südamest tehtud poeskäik võib nüüd elusid päästa. Kohalikult ettevõtjalt soetatud kaup võib tema perele vajalik sissetulek olla ja päästa neile nende elutöö. Kuigi me ei saa hetkel suhelda meile paljude oluliste inimestega otse, saame me seda vähemalt telefoni või sotsiaalmeedia vahendusel teha. Kuulame üksteist ära, oleme olemas, ärme laseme muremõtteil ja hirmul üle pea kasvada, lehvitame naabritele kasvõi üle aia või tänava.

Kriiside ajal kipub kasvama vägivald koduseinte vahel, samuti vägivald enda vastu. Ma tahan, et inimesed, kes tunnevad end mingil hetkel väljapääsmatus olukorras, teaksid, et nad ei ole üksi ja abi on neile jätkuvalt olemas. Suvi tuleb ja koos sellega saab ka see kõige raskem aeg mööda. Ma usun, et me muutume selles kriisis kindlasti, aga ma usun, et me muutume paremaks.

4. Kultuuripealinna aasta kannab nime „Ellujäämise kunstid", see on vaat et iga päev üha enam tähendusvarjundeid omandav pealkiri. Selles projektis on oluline tähelepanu kogukondade võimestamisel, heal kooselul ja koostööl. Näitame siis ülejäänud Euroopale, mida tähendab elada siin väikesel piirialal, kui eriline ja tähendusrikas kogemus see on, mida me oleme osanud ja oskame sellelt luua. Tartu ja Lõuna-Eesti kultuurielu on mitmekesine ja põnev juba praegu, seda saamegi külalistega jagada.

Supilinlastena vaatame seni tehtule, püüame kaasata uusi ja vanu elanikke ja teha koos neid asju, mis teevad meie elukeskkonna paremaks. Ma arvan, et julge unistamine on vältimatult osa sellest.

2024. aastaks võiks meil olla korrastatud tiik ja rannaala, õhtune ööbikulaul dendropargi serval, mõned kindlad plaanid ühiselu parandamiseks (miks mitte piirkonna lasteaed-algkool?) ja jätkuvalt hästi kureeritud linnaosa päevad. Mitte kõik asjad ei tohi muutuda, las head asjad jäävad, näiteks linlastele avatud kodukohvikud ja õued.

Asko Tamme:

1. Ostsime korteri pooltühja majja 2000. aasta suvel, sisse kolisime sügisel 2001. Lihtne arvutus ütleb, et olen kolmandiku oma elust elanud Supilinnas, mis on kauem kui üheski eelmises kohas.

2. Ma ei oska poliitilistele küsimustele hästi vastata. Eesmärk oli hoida Tartu kultuuri ja kultuurielu, viia Tartu 2024 protsesse edasi, hoida Tartut kui koolide ja hariduse linna... ei midagi suurejoonelist. Südalinna kultuurikeskusel, st linnaraamatukogu ja Tartu Kunstimuuseumi ühishoone projektil ei tohi lasta hääbuda.

Ma loodan ja usun, et Tartu on endiselt natuke unine väikelinn, mille dominant on ülikool ja tudengid.

Asko Tamme

3. Igapäevaselt töötan kodust. Kodukontoriga on nagu tööasjus välismaal käimisega – see tundub ihaldusväärne neile, kes seda ise ei pea tegema. Oluliselt raskem on ilma igapäevase vis-à-vis kontaktita ennast motiveerida, keskenduda, asju tähtsuse järjekorda seada, ka lihtviisiliselt neile aega leida. Mis tavaolukorras on jaotus töö-kohvipaus-töö-lõuna-töö-kohvi-paus-töö-koju, pudeneb oluliselt rohkemateks kildudeks. Mis siin ikka öelda: hoiame üksteist!

4. Võib-olla on siis kõigis valdkondades läbivalt rohkem kodukontoris töötajaid? Ega üks suur süsteem nagu linn paari aastaga ju oluliselt ei muutu. Ma loodan ja usun, et Tartu on endiselt natuke unine väikelinn, mille dominant on ülikool ja tudengid – aga mida ergastab ja ilmestab teatav mondäänsus, suurilmlikkus, mis kultuuripealinnaks olemisega lisandub. Esmajoones siis huvitavad kultuurisündmused, palju külalisi, palju uusi võimalusi kõigile. Suplinn sellisena – vastandite kohtumiskohana – on ju Tartu kvintessents, eks me katsumegi olla nii lava kui kuliss, nii esinäitleja kui koor, võibolla isegi kordeballett.

Intervjueerinud
Tiia Kõnnussaar

Foto: Tiia Kõnnussaar

Supilinn kasvab – mis saab liiklusest?

Tekst: **PEEP MARDISTE, KRISTJAN KOOL** Foto: **ERAKOGU**

Supilinna Seltsi pea 20aastane ajalugu tunnistab seltsi senist tööd linnaosa omapärase miljöö väärtustamisel ja kaitsmisel. Möödunud aastal keskendusime Supilinna liiklusele ja parkimisvõimalustele.

Kuna Supilinn asub otse kesklinna kõrval, liigub enamik supilinlasi igapäevaselt jalgsi või rattaga. Et oma kooli linnaosal veel pole, käivad lapsed enamjaolt Kesklinna või Katoliku koolis ega vaja autoga vedamist. Just südalinna läheduse tõttu näevad nii selts kui ka Tartu linnavalitsus Supilinna kohana, kus kergliiklejatel on mugav ja turvaline liikuda ning autokasutus küll aktsepteeritud, aga mitte esmatähtis.

Kõige kiiremat lahendust vajav küsimus ongi selgelt eraldatud ja turvaliste kergliiklusteede puudumine. Autosid pargitakse tihti tihedalt majaseinte ja aedade kõrvale ja nii eelistavad lapsed ja teisedki supilinlased kõndida sõiduteedel autode vahel. See on ohtlik.

Tihe suhtlus linnavalitsusega

Viimase aasta jooksul on Supilinna Selts olnud nii supilinlaste kui linnavalitsusega aktiivses dialoogis, et kirja panna liiklusega seotud probleemid ja neile ühiselt lahendusi otsida.

Paari aasta eest korraldas linnavalitsus Supilinnas küsitluse, et selgitada suhtumist tasulise parkimise ala laiendamisse. Napp enamus oli tasulise parkimise vastu ja parkimisala ei laiendatud. Ühtlasi pole kadunud probleem, et tasulist Kroonuaia tänavat vältivad külalised pargivad tööpäeva algul oma autod Herne, Oa ja Lepiku tänava algusesse ja elanikel jääb parkimisruumi selle võrra vähemaks.

Möödunud aasta vältel on selts liikluse teemadel korraldanud koguni viis-kuus avalikku arutelu. Oleme arutanud tasulist parkimist, Lepiku tänava rekonstrueerimist, bussiliiklusega kaasnevat müra ja vibratsiooni ning kergliikluse vajadusi. Mõnele arutelule oleme kutsunud ka linnavalitsuse esindajad. Möödunud suvel korraldasime abilinnapea Raimond Tammele ja suurele grupile ametnikele kahetunnise ringkäigu Supilinnas ning tutvustasime tänavate kaupa kiiret lahendust vajavaid kohti.

Supilinna Selts on käima lükanud regulaarsed kokkusaamised ka abilinnapeaga. Iga paari kuu järel vaatame üle linnaosa tänavaruumi ja liiklemist puudutavad suuremad teemad. Mitmed viidatud väiksematest probleemidest on jooksvalt lahendatud – Oa tänava äärne ajutine kõnnitee, Kauna tänava andmine kergliiklejatele Allika ja Tähtvere tänava vahel, vöötrada Herne ja Kauna ristis, kõrgete kaevukaante langetamine, mõned liiklusmärgid, kiiruspiirangud.

Suurim töö oli Lepiku tänava rekonstrueerimine, mille käigus kadusid tänavalt koos lompidega ka peaaegu pooled parkimiskohad. Rajati laiad kõnniteed, mille ka spordipargi poolsest otsast tulevad lapsed on nüüd oma turvaliseks kooliteeks valinud. 2020. aasta suuremad tööd on ajutise kergliiklustee väljaehitamine Marja ja loodetavasti ka Kartuli tänavale. Aastal 2021 peaks algama kauaoodatud Oa tänava kapitaalne ümberehitamine.

Mis on hästi ja mis võiks paremini olla?

+ Tartu valiti Euroopa kultuuripealinnaks 2024. Selts osales ideekonkursil ja osa üritusi on ka Supilinna kavandatud.
+ Oa tänavale rajati esialgne jalgtee.

– Tasulise parkimisala laiendamine jäi ära ning sellest tulenevalt on tänavaääred autodest umbes.
– Eelmistel Supilinna päevadel istutatud õunapuu murdsid vandaalid maha.
– Marja tänava kergliiklussilla ehitamine lükkus edasi.
– Koroonaviirus on elu seisanud ja teeb linnarahvast murelikuks. Supilinna päevad lükkuvad edasi.

Nii ja naa:

- Lepiku tänava uus kate on laiade kõnniteedega, kuid ilma munakivikatteta.
- Uus bussiliin teenindab supilinlasi, aga sõidab selleks sobimatul Kartuli ja Oa tänaval.
- Nn Reku maja Tähtvere ja Marja nurgal taastati ajaloolises mahus, kuid kahjuks ei kasutatud palke ja maha võetud laudist, nagu lammutamisel lubati.

Bussiliin 13

1. juulist 2019 muutus linna bussiliinide graafik. Kui varem sõitis buss Herne tänavalt läbi vaid linnast väljuval suunal, siis nüüd hakkas buss Supilinna läbima ka tagasiteel. Kartuli ja Oa tänavad on aga väga kehvas seisus ja majade rappumist põhjustav suur buss tekitas kohe suuri proteste. Kohtuti linnavalitsusega ja saadeti 78 allkirjaga ühiskiri. Pooltühjana sõitva bussi asendamine väiksemaga pole paraku osutunud võimalikuks.

Ühe lahendusena soovitati tekitada valgusfooride rajamise ja liikluse ümberkorraldamisega Herne tänavalt vasakpöörde võimalus Kroonuaia tänavasse, et buss kasutaks pisut siledama kattega Herne tänavat. Linnavalitsus valmistas ette vastava projektigi, kuid eelarvest raha ei leitud ja nii kulgeb buss edasi Kartuli ja Oa tänavatel. On normaalne, et supilinlased saavad oma linnaosast bussiga liikuma, aga buss peaks olema siinsele turbapinnasele sobivalt väike ja mitte kahjustama kohalike majasid.

Emajõe saun 1960ndatel. *Foto: Eesti Rahva Muuseum ERM Fk 2018:17*

Emajõe sauna bassein 1939. aastal.
Foto: Rahvusarhiiv EAA.2111.1.15451

Ihu harimine on siinmail ikka au sees olnud

Tekst: **LEA TEEDEMA**

1939. aastal oli Tartus 11 avalikku sauna. Kaks neist asus Supilinnas, üks Emajõe, teine Herne tänaval.

Herne tänava sauna vaevalt keegi enam mäletab, Emajõe saun populaarse ihuharimiskohana püsib paljude mälus aga tänini. Selles saunas oli ka bassein (kuni Tamme kooli basseini valmimiseni Tartu ainuke), kus õpiti ujuma ja käidi legendaarse Voldemar Hünersoni käe all ujumistrennis.

Iseteeninduslik pesumaja Herne 42. *Foto: Karl Kriibi 1965. a. Tartu Linnamuuseum (TM F 534:1)*

Kuulus Emajõe saun

Emajõe (nüüd juba endisel) saunal on pikk ajalugu, mis ulatub 18. sajandisse. Arhiiviallikad väidavad, et 1786. aastast asus saun praeguse asukoha vahetus naabruses, pisikesel krundil otse Emajõe kaldal. Toona oli selle omanik Peter Fadejev, kellele kuulus ka praeguse saunahoone all olnud kinnistu. 19. sajandi algul võeti kaldaäärne krunt aga tänava alla ja edaspidi asus saun juba oma praeguses asukohas. 1855. aastast säilinud hoonete hindamise toimik annab teada, et krundil asusid kivist saunahoone, ühekordne puitelamu, aiamaja (vahvärkhoone), kuur, kaev ja juurviljaaed.

1869. aastal rentis Fadejev kinnistul olnud hooned ja sauna Peter Tiedemannile, kes mõne aasta pärast, 1874. aastal, kinnistu koos hoonetega endale ostis. 1883. aastal ehitati uus saunahoone. Ajavahemikus 1903 kuni 1920 vahetas kinnistu ja muidugi ka saun kolm korda omanikku. 1920. aastal ostsid selle Peeter ja Karl Brunhof, 1924. aastal sai ainuomanikuks Peeter Brunhof. 1939. aastal võttis ta sauna juures ette põhjaliku ümberehituse, mille käigus rajati ka bassein. 1940. aastal saun natsionaliseeriti. Saksa okupatsioonivõimud andsid 1942. aasta lõpus sauna Brunhofile küll tagasi, kuid nõukogude korra naastes pidi ta sellest ikkagi loobuma.

Ajakirjanduse andmeil pääsesid saunalised viimaseid kordi Emajõe sauna ihu harima 1988. aasta I kvartalis, siis läks asutus kapitaalremonti. Remont plaaniti lõpetada 1992. aastal. 1990-1991 edenes töö jõudsalt. 1991. aasta lõpul olid üldsaunad juba enam-vähem korras, valminud uus kanalisatsioon ja gaasitorustik, uuendatud kuuma ja külma vee torustik, paigaldatud uued radiaatorid, ostetud katlamajale uued katlad, muretsetud uusi boilereid jm. Leiliruumis oli valminud uus lava. Kavatsus oli sauna juures avada ka

Ajakirjanduse andmeil pääsesid saunalised viimaseid kordi Emajõe sauna ihu harima 1988. aasta I kvartalis.

iseteeninduslik pesumaja, kuhu endisest Herne sauna ruumides töötanud pesumajast olid juba masinadki kohale toodud. 1991. aastal sai Eesti vabaks, algas õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamine. Vara tagastamistaotluse esitasid ka Peeter Brunhofi pärijad ning Tartu linnavalitsuse otsusega 11. novembrist 1993. aastal see ka rahuldati. Pärijad lubasid kapitaalremondi lõpetada ja sauna uuesti avada. Paraku polnud selleks ajaks, kui omanik sauna kätte sai, tehtud töödest ega materjalidest enam midagi järel. Kõik, mis võimalik, oli laiali tassitud. Sauna avamise mõte maeti maha ja hoone vahetas omanikku. Ka uus omanik ei plaaninud sauna taastada, vaid alustas saunahoone ümberehitust. 1997. aastal avati endise sauna ruumides Emajõe büroohotell. Sellena teame me seda ka tänapäeval.

Herne tänava saun tegutses enne sõda

Herne tänava sauna tänapäevane aadress oleks Herne 42. Vanemad inimesed mäletavad ehk kunagi sel aadressil tegutsenud pesumaja, sauna aktiivne tegutsemisaeg jääb aega enne viimast suurt sõda.

Herne sauna ajalugu ulatub 1897. aastasse, mil Jaan Pensale kinnistati omandiõigus kinnistule ehitatud kivist saunahoonele ja ühekordsele puitelamule. 1907. aastal müüs ta kinnistu koos hoonetega Ado Eliasele (Õlijas), 1913. aastal sai ametlikuks omanikuks tema abikaasa Marie-Emilie. Konkurentsis püsimiseks võttis ka tema sauna juures ette remondi- ja parandustöid. 1934. aastal ehitati duširuum, uuendati valgustust ja ventilatsiooni, 1939. aastal laiendati riietusruume ja ehitati vesiklosetid.

1940. aastal natsionaliseeriti seegi saun. Arhiiviallikates on kirjas, et juba 1941. aasta algul panid bolševikud sauna seisma. Väidetavalt vajas katel suuremat remonti ning saunade trust tahtis kulusid kokku hoida. Ka Marie-Emilie Eliasele andsid saksa okupatsioonivõimud sauna tagasi, kuid temalgi tuli õige varsti omandist taas loobuda.

1946. aastal on saunahoone seisukord rahuldavaks hinnatud, kuid sauna asemel hakkas hoones tegutsema pesumaja. Millal pesumaja likvideeriti, dokumentidest ei selgu, arvatavasti juhtus see 1990ndate aastate algul seoses Emajõe sauna juurde kavandatava pesumajaga. Mõnda aega tegutses hoones veel Tartu linnavalitsuse linnavarade osakonnale kuulunud puutöökoda. Pärijad taotlesid hoonet tagasi. Tagastamistaotlus rahuldati Tartu Linnavalitsuse 21.05.1996 korraldusega. Tagastamise ajaks oli hoone juba mõnda aega tühjalt seisnud, rüüstatud ja lagunenud ning praktiliselt varemetes.

Pärast varemete koristamist seisis krunt mõnda aega tühjana. Tühja platsi kasutati paaril aastal ka Supilinna päevade üritusteks. 2006. aastal ehitati krundile elamu.

Tänapäeval on Tartus ainult üks linnasaun, Anne saun, mis avati külastajaile 1987. aasta 4. detsembril.

Herne 42 saun 1992. aastal. *Foto: Tartu linnamuuseum (TM F 985:294)*

◁ **Suurvesi Tartus kevadel 1922. aastal, esiplaanil Meloni tänav.**
Foto: Ernst Wittoff, Eesti Rahva Muuseum ERM Fk 439:28

▽ **Foto on pildistatud Emajõelt, vaatega Supilinnale. Füüsik Jaak Kikas: "Süstlesime suurvee turjal 17.4.2010 Käreverest Tartu vanglani."**
Foto: Jaak Kikas

△ **Suurvesi Meloni tänaval 1951. aastal.**

Kui Emajõgi paisub

Tekst: **URMAS JA ELLEN AUNIN**

Üleujutused Supilinnas pole olnud midagi erakordset. Kevaditi on suurvesi Emajõel olnud üsna tavapärane; mõnel aastal on veetase tõusnud aga isegi üle kolme meetri. Heidame pilgu ajalukku.

Regulaarse veetaseme mõõtmisega Kivisilla mõõtelatilt alustati juba 1867. aasta kevadel. Teadaolev Emajõe veetaseme rekord on 373 cm üle mõõtejaama graafiku nulli, mõõdetud 6. mail 1867. aastal. Kui kaugele vesi ulatus 1867. a mais, kui Emajõel veel kaldakindlustusi polnud, annab aimu kahjude hindamiseks läbiviidud majade hindamine pärast vee alanemist. Komisjon vaatas kõigis kolmes Tartu linnaosas üle kahjustada saanud majad ja hindas pottsepa-, müürsepa- ja tisleritööde maksumust. Emajõe tänaval sai suuremaid kahjustusi neli maja, sh Rechi ja Mathieseni õllevabrik. Oa tänaval ujutas vesi üle lesk Marie Adamsi maja (Oa 8). Keset veevälja jäid eranditult kõik Kartuli tänava majad, vesi ulatus kuni Kartuli–Herne nurgal olnud Jaak Kruse majani.

Emajõe kaldakindlustused rajati 1930ndatel aastatel, hiljem on neid rekonstrueeritud.

Ligi sada aastat tagasi oli veetase kõrge ka järjestikustel aastatel: 1922. a – 339 cm, 1923. a – 354 cm, 1924. a – 349 cm, 1926. a – 360 cm ja 1931. a – 346 cm.

Viiekümnendatel-kuuekümnendatel aastatel: 1956. a – 345 cm.

2010. a kevadel tõusis Emajõe veetase 331 cm. Meloni ja Oa tänava inimesed kindlustasid oma kodusid liivakottidega. Emajõe allee Kartuli ja Piiri tänava vahel oli veega kaetud ja nägin, kuidas püüdlik part ehitas allee keskel endale pesa. Tark lind ei osanud aimata, et see on ajutine olukord. Ujumisrand oli üleni vee all ja kui koeraga jalutama läksin, püüdis üks mees enda arvates jõest, aga tegelikult rannaalalt kala. Ootasime ja kartsime, kas jõgi tormab päris üle kallaste ka, aga seda ei juhtunud.

Madalaim tase on Emajões olnud 52 cm alla mõõtejaama graafiku nulli, mõõdetud 27. novembril 1939. aastal. Äärmustasemete vahe on Emajões 425 cm. Kuid sõltumata Emajõe seisust on vett jagunud igal aastal nii aedadesse kui tänavatele ja tänasedki lapsed lustivad nagu kuuekümnendatel.

Põhjalikumalt saab lugeda hüdroloog Ene Randpuu ettekandest "Suurveed Emajõel", Tartu 2012. https://www.ilmateenistus.ee/wp-content/uploads/2013/01/Randpuu2012.pdf

SUPILINNA ÄRI

Ärimajas valmivad restaureerimisprojektid

Tekst ja fotod: **ALIIS LIIN**

Igas õiges linnas on ikka oma ärimaja ka, nii Supilinnaski. Päris Supilinna veere peal, Tähtvere tänava linnapoolses otsas majas number 4 on ennast sisse seadnud mitu ettevõtet, nende hulgas juba viimased 17 aastat ARC Projekt OÜ.

Jüri Kulasalu on olnud Arc Projekti ja tema eelkäijatega seotud aukartust äratavalt pikka aega, ligi poolsada aastat.

Vaade Supilinnale ▷ ärimaja aknast.

ARC Projekt on välja kasvanud omaaegse vabariikliku restaureerimisvalitsuse 1968. aastal rajatud Lõuna-Eesti osakonnast, kus loodi kultuurimälestistele restaureerimisprojekte. Vahepealsel ajal on tegutsetud mitme eri nime all. Nõukogude korra lagunemise aastatel taipasid töötajad kiiresti, et vee peale jäämine sõltub sellest, kui hästi suudetakse kohaneda. Nõnda lõid nad varakult riikliku institutsiooni kõrvale omaenda kooperatiivi, kuhu siis lootustandvamad projektid üle kanti. Pärast vabariigi taastamist oli järgmine loogiline samm osaühingu loomine, mis sai, inspireerituna ingliskeelsest sõnast *architecture*, nimeks ARC Projekt.

2005. aastal tuli senisest asukohast, Tartu linnavalitsusele kuuluva Küüni 3 hoone pööningukorruselt välja kolida. Õnneks avanes võimalus osta terve kolmas korrus Tähtvere 4 majas, kus varem oli tegutsenud linna valveteenistus. Projekteerimisfirmale kohaselt alustati maja enda renoveerimisprojektiga, millele järgnes põhjalik renoveerimine. 21. sajandil tavalisi tingimusi majas tol ajal ei olnud – sooja sai üksnes ahju küttes ning igal korrusel oli oma kuivklosett. Maja ise oli siiski üsna heas korras ning lugematu hulga hilisemate põrandakatete alt tulid välja omavahel punnidega ühendatud vanad põrandalauad. Kuigi praegu on majas igal korrusel eri omanik, on projekteerimisfirma jäänud selleks, kelle eestvedamisel maja üldisi ülalpidamise ja remondiasju aetakse.

Kopsakas portfoolio

ARC Projekti kontoriruumide akendest ühele poole avaneb kena vaade Jakobi tänava vanadele majadele, teisele poole aga Jaani ja Peetri kirikule ning linnapoolsemale osale Supikast. Aegade jooksul on Supilinnaski mitu maja ARC Projekti arhitektide ja projekteerijate kätt tunda saanud. Projekti on saanud Lepiku tänava majad number 4 ja 9, Lepiku 6 projekt on praegu tegemisel. Samuti kuulub portfooliosse Mülleri Sassi maja restaureerimine Kroonuaia tänavas ja kõrvale uue elamu projekteerimine ning Kesklinna kooli laienduse projekt. Merca majana tuntud Oa 1 hoones on tehtud projekteerimiseelseid uuringuid. Akendest paistvad Peetri ja Jaani kirik on samuti ARC Projekti juhtnööride järgi restaureeritud. Lisaks suur hulk väärikaid hooneid üle Eesti, nagu näiteks Tartu ülikooli peahoone, Tartu toomkirik, Tartu raekoda, Alatskivi loss ja Sangaste mõis.

ARC Projektis on praegu kümme töötajat, lisaks kasutatakse pidevalt alltöövõtjaid. Peaaegu 50 aastat ARC Projekti ja tema eelkäijatega seotud Jüri Kulasalu ütleb, et uurijad peavad kindlasti firma palgal olema, sest muidu ei saa nende töö kvaliteedis eales kindel olla. Kogenud projekteerijana teab ta rääkida ka seda, et kuni 1960. aastani tehtud inventeerimisjoonised on usutavad, hilisemad enam mitte. ARC Projektil on mitu eraisikust omanikku, kellest mitmed on ettevõttega juba aastakümneid seotud ja selle üles ehitanud. Omanike ringis on lisaks Jüri Kulasalule tuntud ja tunnustatud arhitektuuriajaloolane Olev Suuder, arhitekt Udo Tiirmaa ning muinsuskaitsespetsialist Arvi Soonsein, kelle iseloomustamiseks ütleb Kulasalu, et too on kuldsete kätega mees, kes vahepeal oli ära, aga nüüd on õnneks ARC Projektis tagasi.

Kulasalu kinnitab ka seda, et kui oma eelmises asupaigas Küüni tänaval oldi 36 aastat, siis Supilinna jäädakse ehk veel kauemaks, igatahes tunnevad ARC Projekti inimesed ennast siin igati hästi ja koduselt.

Urmas Vadi: õunaraksus käimine oli tavaline asi

Tekst: **PEEP MARDISTE** Fotod: **PEEP MARDISTE, ERAKOGU**

Kes veel ei tea, siis kirjanik Urmas Vadi on Supilinna poiss. Õunaraks oli tavaline asi; kahtlast elementi, pätte ja punkareid liikus palju, ometi oli Supilinnas omamoodi lahe vaib.

Sa oled Tartu poiss – kus sa üles kasvasid?

Ma olen Supilinnas sündinud, oma paar esimest aastat elasingi Tähtvere 13. See maja kuulus ühele vanadaamile, keda meie pere kutsus Perenaiseks. Ta tegelik nimi oli Aliide Glass. Pärast seda, kui mu emapoolsed sugulased oma talust välja tõsteti, maabusid nad mitme perega Perenaise majas ja üürisid kahetoalist korterit. Mu kujutluses ja sugulaste juttudest on mul tekkinud sellest pilt kui ühest

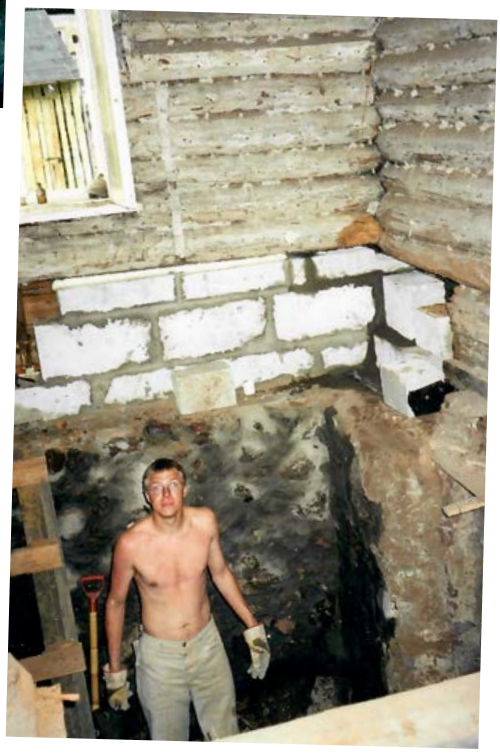

Pärandusеks saadud maja remontimisel saadud kogemused on Urmasest sõprade silmis teinud peaaegu et ehitus-eksperdi.

segasumma suvilast, kus kõik olid vaesed, aga rõõmsad. Kas see ka tegelikult nii oli, ma tegelikult ei tea, ma mõtlen seda rõõmu. Fotod on ikka kusagilt peolauast, kus oldigi rõõmsad. Kui mu isa sai korteri FI rajooni uude majja, kolisime sinna. Aga mu vanaema ja vanaisa elasid kuni elu lõpuni Tähtvere majas. Perenaine suri, ja et tal endal sugulasi polnud, pärandas ta maja mu vanaemale ja vanaisale. Ja hiljem pärandas mu vanaema omakorda selle maja mulle ja mu vennale.

Mis su esimesed mälestused Supilinnaga seoses on?

Neid mälestusi ja lõhnu ja tundeid on hästi palju. Toona, kaheksakümnendatel, oli Supilinn ikka jube agul, lääpavajunud majad, turbabriketi lõhn, ja muidugi spetsiifiline, magus-kirbe õlletehase lõhn. Pooltel majadel polnud aedu või olid need ära mädanenud, kõigist aedadest sai enamvähem läbi jalutada. Meie maja tagaaiast sai Lepiku tänavale ja sealt otsejoones Herne poodi jalutada. Aga Herne tänav oli kuidagi hirmus mu jaoks, mida jõe poole minna, seda ohtlikumaks läks. Oli kahtlast elementi, pätte, punkareid, pensionäre ja kuidagi eriti palju räpaseid ja tatiste ninadega lapsi, alati olid neil mingid roikad käes, nad mõjusid hirmutavalt ja eemaletõukavalt. Naabermajas elas üks minust nii umbes viis aastat vanem tüüp, selline agressiivne kuju, alati passis tänaval. Ühel hetkel virutas mulle lihtsalt tühja koha pealt ette hoiatamata rusikaga kõhtu ja pärast seda rääkis, kuidas mees ja naine lapsi saavad. See oli üks rõve ja valus ja piinlik kogemus.

Aga peamine vaib oli ikka selline lahe. Kui ma nädalavahetustel vanaema juures käisin, siis oli esimene asi see, et ma käisin viie tee ristis ehk maagilises kolmikus. See oli muidugi Jakobi, Kroonuaia ja Tähtvere nurk. Tähtvere nurgal oli saiapood, kus puust riiulitel olid saiad ja leivad, need olid imelised, mõnusa koorikuga, kuigi alati jäi neid ostes kahtlus, kui mitu vanamutti neid läbi oli katsunud. Tol ajal oli kuidagi kombeks, et kõik katsusid leibu ja saiu. Ja siis praeguses, kuigi nüüd juba endises Krooksu kõrtsus oli piima- ja lihapood, kust vahel hästi harva võis viinereid saada.

Ja kolmas kodujooksu punkt oli muidugi Toome pood, kust sai limonaadi osta, seal lehvis samuti mingi õlle-ja mahlasegune lõhn üleval. Kohapeal oli ka silinder, mille sees oli mahl – mahla sai kohapeal juua, aga ma ei teinud seda kunagi, see tundus mulle kuidagi räpane. Alles paarkümmend aastat hiljem läksin ja tellisin sealt poest endale mahla, jõin kõikidest silindritest ühe klaasi mahla. Tol hetkel tundus, et see on asi, mis jäi lapsepõlves tegemata.

Siis muidugi need enamjaolt metsistunud Supika aiad. Võibolla oli ainult meie aed selline, aga tundus, et see oli valdav. Muru peaaegu ei niidetud, igal pool vedeles mingit kola, näiteks meie aia nurgas oli hiigelsuur prügihunnik, ilmselgelt kõik naabrid viskasid oma sodi sinna, seal oli kõike. Kui ma praegu selle peale mõtlen, tundub see mulle täiesti arusaamatu, kuidas saab su aias olla selline prügihunnik. Aga ju ta niimoodi tekkis, et alati sai sinna prügi visatud ja kuidas siis nüüd korraga teistmoodi. Aias oli meeletult tigusid, oli võimatu käia ilma, et sa mõnele peale ei astuks.

Muidugi oli sel ajal Supikas mingi täiesti eriline olek, aga mina selle jutu ja igatsusega küll ei oska kaasa minna, et oi kui tore, igast aiast sai läbi minna, iga ukse sai jalaga lahti lüüa ja skvottima hakata. Võibolla hetkel on tõesti Supikas liiga täis ehitatud ja oma iseloomu muutnud, aga mulle tõesti meeldis see aeg, kui Eesti taasiseseisvus ja majasid hakati nende omanikele tagasi andma ja inimesed hakkasid oma elamiste eest hoolitsema, aedadest kadusid prügihunnikud ja teod.

Oli see juhus, et sa vahepeal Tähtvere tänavale kolisid või mõtlesidki tulevasest kodust Supilinnas?
Ma hakkasin Supikas uuesti elama, kui vanaema suri ja jättis pool maja mulle ja pool vennale. Tol ajal õppisin ja elasin ma ise Tallinnas ja siis tuli otsustada, mida teha, kas vaadata endale elamine Tallinna või tulla Tartusse. Otsustasime Eevaga, et tuleme Tartusse. Ja siis hakkas pihta pidev ja põhjalik maja renoveerimine koos venna perega, sest maja oli pealtnäha kehvas seisus ja kui põhjalikumalt sisse vaadata, siis veel hullemas. Mingi hetk otsustasin ühes toas hakata remonti tegema ja mõtlesin, et vahetaks tapeedi ära. Ja siis, kui hakkasin tapeeti maha koorima, selgus, et tapeedi alt on krohv pude, ja edasi kaevates tuli ilmsiks, et ka palgid on kadunud. Katus oli läbi jooksnud ja vesi palgid ära söönud, ja lisaks palkidele ka vundamendi. See hetk tegi ikka väga nõutuks.

Aga siis leidsin ma sellise inimese, samuti supilinlase, Andres Murdvee, keda ma nimetan oma ehitusguruks. Tema juhendamisel hakkasime jupphaaval vundamenti valama, seinu ehitama, ja siis edasi lagesid ja põrandaid. Hetkel on seis selline, et olen tõusnud oma intelligentidest-vedelnäppudest sõprade seas staatusse, kus mulle helistatakse, et küsida, kuidas põrandalaudu panna või seinu krohvida…

Mis su kõige supilinlikumad mälestused on?
Üks kõige ohtlikum ja veidram mälestus on ülikooli ajast. Sellest on üle kahekümne aasta möödas. Tulin ühel öösel kusagilt peolt, siis sai veel Lepiku tänavalt minu aia tagant Tähtvere tänavale. No kusagilt sinu kandist tulin ja jõudsin Lepiku 14 hoovi, oli täiesti pime ja ma ise olin purupurjus ja nägin, et eemal on nagu üks kuju ja midagi nagu helgib. Hetk hiljem ei näinud ma midagi, mõtlesin, et ju ma kujutasin seda ette ja läksin edasi. Korraga langes mulle üks käsi õlale ja hääl kähises: „Raha siia!“

Korraga langes mulle üks käsi õlale ja hääl kähises: „Raha siia!“

Vaatasin sinna käe poole ja nägin, et selle mehe teises käes on suur kööginuga, ilmselt see nuga siis ennist helkiski. Ma ei tea ega kujuta ette, mida ma oleksin kaine peaga teinud, aga ma olin nii täis ja heas meeleolus, et vastasin sellele tüübile, et tead, ma olen vaene üliõpilane, aga sina oled suur ja sul on nuga, lööme kampa ja lähme pommine kedagi kolmandat? See mõte kuidagi jahmatas seda tüüpi, me hakkasime rääkima ja isegi sõbrunesime, röövimise mõte hajus jutu käigus ja mingil hetkel oli tüüp kindel, et ma olen tema suur sõber ja ta saadab mu koju. Ära öelda ei saanud, endale külla ma teda kah ei soovinud. Aga kui ma oleksin ta juhatanud vale maja juurde ja oleks välja tulnud, et ma ei ela seal ja ei usalda oma uut sõpra, oleks ta ilmselt oma noa uuesti välja võtnud. Ütlesin siis, et elan siinsamas, saada mind muidugi koju! Otsustasin, et kui ta peaks tahtma tuppa tulla, siis ma koridoris tuld põlema ei pane, lähme trepist üles ja kui ma oma toa ukse lahti teen, siis ukse kõrval on mul kohe üks jumakas ahjuroop, ma virutan talle sellega ja lükkan trepist alla. Kui me maja väravani jõudsime, surus tüüp mul kätt, me jätsime jumalaga ja ta kinnitas veel, et ma olen tema kõige parem sõber.

Sult küttepuid ikka varastati või õunaraksus käidi?
Ikka, õunaraks oli tavaline asi. Ja puude kohta oli vanaemal kahtlus, et üks tema üüriline varastab puid. Aga mingit suuremat draamat sellest polnud. Mulle tundub, et mu lapse- ja noorpõlves olid sellised vargused ja näppamised loomulik elu osa.

Siis kolisid sa kaugele, nagu sa tookord ütlesid – Põlvasse. Kuidas seal on? Supilinnast und näed?
Nägin, enam ei näe. Aga kui ma seal Supika majas elasin, nägin mitu aastat, isegi mitmeid aastaid unes, et ma olen küll majas, aga see asus millegipärast minu maja taga. Unenäos tundsin ära, et see on see maja, aga ruum muutus kogu aeg ja igasugu veidrad tegelased käisid sealt läbi ja toimusid veidrad sündmused. See muutus mulle isegi mingis mõttes painavaks ja väsitavaks. Aga siis millalgi hakkasime vennaga keldrisse drenaaži tegema ja kutsusime kohale kopa, kes kaevas maja taha kraavi, ja sealt maja tagant hakkasid mingi meetri sügavuselt tahutud ja tapitud palgid välja tulema. Võimalik, et seal maja taga oligi olnud maja, mida ma unes olin näinud. Aga mõned arvavad, et need on ikka need parved, mille peale Supilinn on ehitatud. Nii või naa, pärast seda ma enam neid majaunenägusid ei näinud. See Põlva-kujund käib muidugi Tammelinna kohta, mis erinevalt Supilinnast tundus kesklinnast nii kaugel olevat.

Sa tegeled väga paljude asjadega, kellena sa ennast võõrastele tutvustad?
Ikka vist kirjanikuna. Kunagi, kui ma Pedas raadiorežiid õppisin, sõitsin tihti häälega Tartu ja Tallinna vahet ja siis inimesed, kes mind peale võtsid, küsisid, et mida ma õpin. Ma siis rääkisin, et õpin raadiorežiid ja enamjaolt tundus see mu jutt kõigile natuke arusaamatu ja näha oli, et see, mida ma siis ülikoolis ikkagi õpin, jäi veidi segaseks, tekkis isegi mingi ebamugav õhustik. Hiljem hakkasin ütlema, et olen ehitaja. Siis oli kohe kõigil hea ja lahe olla, asi oli selge. Eks me kõik kujutame ehitajat ette.

Mu poiss ei osanud koolis vastata, kellena isa töötab. Mida sinu omad võiks vastata?
Seda ongi tänapäeval, kui inimesed teevad korraga sadat asja, keeruline öelda. Aga ju nad ütlevad, et ma olen kirjanik. Pealegi kõlab see ju ka uhkelt – kirjanik. Olgugi, et enamik inimesi ei saa aru, mis töö see kah on.

Kui palju su tekstides Supilinna süžee läbi jookseb?
Ikka jookseb, kas siis pikema kaarega või konkreetsemalt. Kindlasti on raamat „Kirjad tädi Annele“ väga selge Supilinna vaibiga ja seal on ka üks väga konkreetne lugu Supilinnast. Aga ka „Tagasi Eestisse“ raamjutustus toimub Supilinnas. Aga see koha-linnajao nimetamine ehk polegi väga tähtis, pigem on see mingi vaimne ruum. Ta oli lihtsalt koht, kus ma ise sel hetkel elasin ja kuna mulle tollal oli kirjanduse juures huvitav ja oluline dokumentaalsuse fiktsioon, sai Supilinn paratamatult sisse kirjutatud.

Su uues raamatus on lugu viimasepäevasupist, kas seal on midagi supilinlikku? Laiade vahedega vanad laudpõrandad...
See konkreetne lugu sündis sellest, kui me perega olime just Supilinnast ära kolinud, uues majas oli remont pooleli ja raha oli otsa saanud, või siis oli hirm, et kohe saab ja mis siis saab? Pankrott, nälg, võlavangla? Kuna lapsed olid väikesed ja igal pool oli pudrupritsmeid, moosi ja mida kõike, siis tekkis mingil üleväsimuse hetkel kujutelm, et kui meil ühel hetkel pole mitte midagi süüa, isegi kartuleid või jahu, siis kaabin laua pealt ja põrandalaudade vahedest pahtlilabida ja naaskliga kõik sinna kleepunud ja ära kuivanud toiduriismed kokku ja keedan sellest meile viimase supi…

Aga selles viimases, „Elu mõttetuse“ raamatus on lugu „Kahtlane tuba“. Vaat see on konkreetselt Supilinnast ja meie kunagisest majast.

Supilinna päevadele ikka tuled?
Muidugi tulen, pea iga aasta, kui Tartus olen olnud, olen käinud.

Foto: erakogu

Loomavaatlused terrassilt

Supilinn on nagu linn, aga nagu ei ole ka. Istud pühapäeva hommikul terrassil, kirikukellad löövad, Jaani kiriku torn paistab õunapuu tagant. Täitsa kesklinna värk. Järgmisel hetkel kireb kuskil kukk.

Algul tuleb kukelaul Tähtvere tänava poolt, siis Herne tänava poolt. Nagu oleks maal. Selles ju Supilinna võlu ongi, et ta on servaala. Ja servaaladel on elurikkus ikka suurem kui mujal.

Näiteks kosmopoliitne rebane. Supilinna legendaarne rebane tunneb end linna ja maa piiril suurepäraselt. Ta jalutab täiesti süüdimatult mööda hoove ja tänavaid. Tuleb dendropargi poolt, jalutab aedade alt läbi ja ümber majade. Inimesed lähevad eest ära ja autod aeglustavad sõitu, aga tema oma trajektoori muutma ei hakka. Olen isegi kuulnud, kuidas see uudishimulik loom koos varahommikuse tööle minejaga Tähtvere tänavalt Hernesse jalutas, hoides mõnemeetrist vahet.

Lindude paradiis

Linde on veidi lihtsam vaadelda kui rebaseid. Olen mitmel korral oma tagasihoidlike teadmistega Eesti Ornitoloogiaühingu aialinnupäevikut pidanud. See ärgitab põhjalikumalt oma aia loodusega tutvuma. Panin tähele, et tõepoolest käib sinitihane ka minu õunapuu otsas pungi söömas, nii pisike ja imeilus. Rõõmustasin, kui kauni punase rinnaga ja musta peaga linnuke edvistas ennastunustavalt mitu päeva järjest aia kõrgeima kivi otsas. Selgus, et lepalind. Eriliselt kirjud ohakalinnud, keda muidu vaid piltidelt näinud olen, käisid sügisel lillepeenras kosmoste seemneid söömas. Rähn vedas naabrite männihekist käbid hõbepaju otsa ja avas seal oma sepikoja. Punarind maandus hetkeks terrassipiirdele. Ja need suurnokk-vindid! Kujutage nüüd ette lindu, kes näeb välja nagu metsvint, aga on kuldnoka suurune. Neid olen põõsaste all lehtedes tuhnimas näinud ainult väga sombusel sügispäeval, kui keegi õues ei liigu.

Siilid ja teised ööloomad

Ühel hämaral suveõhtul istusime sealsamas kukelaulu-terrassil, kui korraga läks aia ääres hirmus madin lahti. Siilid sahistavad, tuuseldavad ja matsutavad ka kõvasti, aga nad ei kalpsa. Nüüd ilmus justnimelt hüpeldes loom, keda ma polnud elu sees varem näinud. Selgus, et nugis. Ja ta ei tulnud üksi, oh ei! Nad olid kolmekesi. Nugiste gängi on korduvalt nähtud ka Kroonuaia tänaval ja Herne tänava teistes hoovides. Meie juures on nad rohkem niisama kooserdamas käinud, peenrasse auke kaevanud ja julkasid maha jätnud, aga Supilinna Facebooki grupist võib lugeda, et needsamad tüübid on siinkandis ka kanu murdnud. Nii et olge valvsad, kanaomanikud!

Kui nugised on oma teed läinud ja vaikus jälle majas, on õu teiste ööloomade päralt. Näiteks käivad naabruskonna narkomaan-kassid vaheldumisi mu aktiniidiataime all istumas ja oma igapäevast doosi taimeaure sisse hingamas (ei tea, mis neile seal ometi nii meeldib, et ümbruse suhtes igasuguse taju kaotavad). Pea kohal lendlevad aga täiesti hääletult toitu püüdvad nahkhiired.

HELEN HIIEMAA

Kesklinna kooli lapsed Euroopat avastamas

Tekst: **RIINA PAUKLIN,** eesti keele ja kirjanduse õpetaja
Fotod: **ERAKOGU**

Et koolielu põnevamaks muuta, panid Kesklinna kooli õpetajad Kristi Paju ja Andra Kalda pead kokku ning taotlesid koos viie Euroopa kooli õpetajatega 2018. aastal rahvusvahelises Erasmus+ projektis osalemist, mille eesmärk on õpilaste ühiskonna- ja keskkonnateadlikkuse suurendamine.

Ehkki haridusest rääkides kõlab ikka ja jälle väide, et koolisüsteem toimib suures osas samal moel kui 150 aastat tagasi, ei pea see sugugi paika. Jah – suurem osa õppetegevust toimub ikka veel klassiruumis, vähemalt oli see nii enne eriolukorra kehtestamist ja loodetavasti jätkub peatselt samamoodi. Kuid selle kõrval on õppetöö ikka toimunud ka koridorides, koolihoovis, õppekäikudel, metsas ja isegi välismaal. Mõistagi on õppimine klassis nelja seina vahel säästlik ning kõige vähem energiat kulutav viis, kuid hing ihkab ju midagi enamat – emotsioone: elevust, põnevust, uudishimu ja avastamisrõõmu. Just õpielevuse jaoks on erinevad õppekäigud suurepärased. Paraku on need korralduslikus mõttes päris töömahukad ja rahakotile koormavad. Kes aga tööd ei karda, sel on võimalik tengelpunga säästa, kirjutades erinevaid õppetööga seotud projekte.

Tartu Kesklinna Koolis kasutatakse seda võimalust usinalt: taotleme oma projektidele igal aastal rahastust nii Keskkonna Investeeringute Keskuselt kui ka Tartu linnalt. Oleme osalenud tasuta pakutavates õppeprogrammides muuseumides, raamatukogus ja ülikoolis, käime õppekäikudel ametiasutustes ja firmades.

Süües kasvab aga isu ja selleks, et koolielu veel põnevamaks muuta, panid meie kooli õpetajad Kristi Paju ja Andra Kalda pead kokku ning kirjutasid koos viie Euroopa kooli õpetajatega 2018. aastal rahvusvahelise Erasmus+ projekti „Participation in Society through Classroom Activity and Cooperation“ („Osalemine koostöös“) ehk lühendatult PaCo.

Sihiks seati õpilaste ühiskonna- ja keskkonnateadlikkuse suurendamine ning nüüd avanes meie õpilastele ja õpetajatele mitte ainult Eesti, vaid ka suur osa Euroopast. Nimelt on meil projektipartnereid Soomest, Sloveeniast, Tšehhi Vabariigist, Ungarist ja Hispaaniast.

Kuidas see kõik välja nägi?

Kahe möödunud õppeaasta jooksul on Kesklinna Kooli õpetajate esindus koos kahe kuni kolme tubli aktiivse õpilasega külastanud kõiki viit projektis osalevat Euroopa riiki ja tutvunud nende riikide hariduse, ühiskonna ja keskkonnatingimustega. Nii õpilastel kui ka õpetajal kaeti kõik reisidega seotud kulutused lennupiletitest ja hotellidest kuni toidukuludeni.

Igas välisriigis viibisime nädal aega ning vastuvõttev kool sisustas selle nädala põnevate tegevustega. Keskendusime kolmele olulisele teemale: keskkonnahoid, kodanike osalemine ühiskonnaelus ning kooli koostöö kohalike ühingute ja ametiasutustega.

Küll viidi meid parlamentidesse ja linnavalitsustesse ühiskonna liidritega kohtuma, käisime erinevates mittetulundusühingutes, matkasime maastikukaitsealadel, mägedes ja metsades, käisime loodusmajades ja muuseumides. Samuti osalesid õpilased võõrsil viibitud nädala jooksul vastuvõtva riigi kultuuri tutvustavates tundides ja tegevustes.

Tšehhis käisime nii mägimatkal kui klaverivabrikus, Sloveenias külastasime parlamenti ja kohtusime ühiskonna liidritega, Soomes aga viidi meid hoopis kohalikku jahiloomade tapamajja! Iga reisil viibitud nädalaga korjasime aastajagu kogemusi ja mälestusi.

Õpilased elasid peredes

Kui õpetajad elasid välismaal viibides hotellis, siis õpilased elasid hoopis peredes ja said tõelise kohaliku elu kogemuse. Esialgne hirm taandus kiiresti ning koos

△ **Arheoloogilises Rooma teatris Hispaanias**

▽ **Mägimatkal Tšehhi Vabariigis**

peredega käidi õhtuti kinos, jalutamas ja restoraniski. Ega õpetajategi elu nukram olnud. Ehkki ööseks liiguti ühisesse hotelli magama, veedeti õhtud enamasti koos väliskolleegidega söögikohtades või võõrustajate kodudes rõõmsasti juttu ajades ja oma riikide hariduskorraldust võrreldes.

Eriti kadedaks tegi Soome kooli majanduslik küllus ja õpetajate-õpilaste suhtarv tunnis. Näiteks on Soome koolis tavaline, et klassis on kas kaks õpetajat korraga või on tunnis hoopis ainult 12–15 õpilast. Ungaris külastatav kool üllatas omakorda oma range katoliikliku korra ning romade rohkusega. Sloveenia kool on ühendatud lasteaiaga, samas kui Tšehhi kool, kus käisime, oli kutsekeskkool, mis õpetas välja hambatehnikuid, õdesid ja massööre.

Ehkki reisil sai kaasas käia vaid kümme õpilast ja mõned õpetajad, sai ka ülejäänud koolipere Erasmus+ projektist osa. Iga kord pärast reisi jagasime kooliperele reisimuljeid. Nende kahe aasta jooksul tegelesime koolis keskkonna ja ühiskonnateemadega süvitsi. Koostasime inimõiguste teemalisi plakateid ja esseesid. Osalesime agaralt Supilinna päevadel, kus meie õpilased viisid läbi taaskasutustöötoa ning meisterdasid prügisorteerimisekonteinerid. Võtsime osa advendiaja avaüritusest.

Kahe aasta vältel oleme saanud tohutult palju uusi kogemusi, avarama maailmavaate ning palju uusi õppemeetodeid.

Novembris 2019 toimus ülekooliline PaCo nädal, kus iga klass osales ühes keskkonna- või pärandkultuuri teemalises õppeprogrammis väljaspool kooli. Lodjasõidul tutvusime Emajõe ja selle elukeskkonnaga, osalesime prügisorteerimise ning jäätmete vähendamise õpitoas ning Eesti Rahva Muuseumis valmistasime rahvusmustritega torusalle, pannilabidaid ja keraamilisi kausikesi.

Kuidas nüüd, viirusepuhangust tingitud olukorras programm lõpeb, pole praegu veel teada. Kavandasime nõnda, et mai keskel tulevad partnerkoolide külalised Tartusse viimasele PaCo kohtumisele. Meie suur soov oli ka Eesti kohtumine külalistele sama põnevaks teha kui on olnud meie külaskäigud Soome, Sloveeniasse, Ungarisse, Tšehhimaale ja Hispaaniasse. On meil ju teaduskeskus AHHAA ja Eesti Rahva Muuseum; inseneeria, tehnika ja loovuse huvikeskus SPARK Makerlab ja palju muud, mida uhkusega näidata. Kavas oli ellujäämiskursus koos kodutütardega Meenikunno rabas, hilisõhtune lodjasõit Emajõel, jalutuskäik Tallinna vanalinnas jne. Millised on meie ja meie sõprade tegelikud võimalused kohtuda, näitab aeg.

Kahe aasta vältel oleme saanud tohutult palju uusi kogemusi, avarama maailmavaate ning palju uusi õppemeetodeid oma varasalve. Samuti oli põnev tutvuda teiste maade haridussüsteemi ja võimalustega. Juba on valmimas uus projekt „Digital Escape Room" („Digitaalne põgenemistuba", ingl k), mis keskendub kohaliku pärimuse uurimise, arendamise ja loomise kaudu õpilaste digioskuste arendamisele. Loodame väga, et seegi projekt saab Erasmus+-ilt rahastuse ning ka järgnevad kaks õppeaastat on koolielus sama põnevad ja rikastavad kui eelmised.

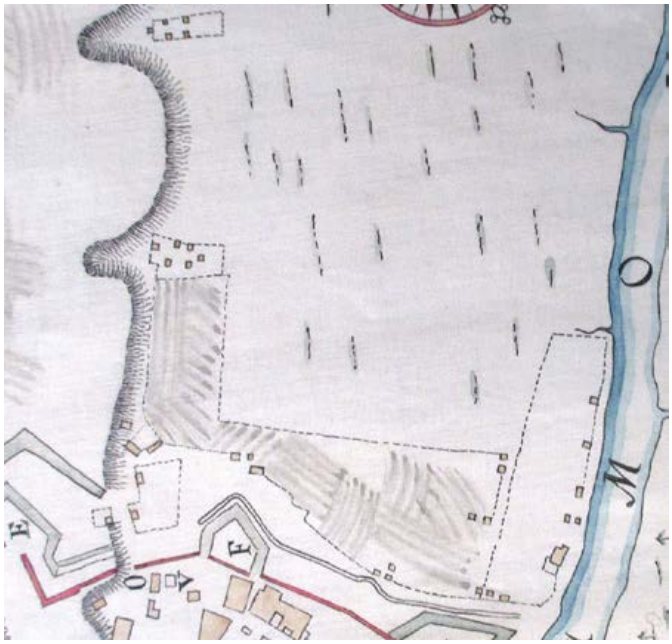

1732. aasta

1792. aasta

Supilinn vanadel kaartidel

Tekst: **HEINO MARDISTE**

Tartu Supilinna tekkimisest ja kasvamisest on viimasel kümnendil ilmunud rohkem uurimusi kui kõigi teiste kesklinna piiravate asumite kohta kokku.

Seda on teinud eelkõige siinse kogukonna eestvedajad Mart Hiob, Lea Teedema jt. Linnaosale on pühendatud terve Tallinna tehnikaülikooli kogumik *Acta architecturae naturalis Supilinn*, 2 (2012), Mart Hiobi ingliskeelne doktoritöö (Paradigma muutus Eesti ruumilises planeerimises: kogukonna aktiivsuse esiletõus ja väljakujunenud linnapiirkonna säilitamine Tartu ajaloolise linnaosa Supilinna näitel, 2016) ja Lea Teedema magistritöö (Supilinna asustuse kujunemine 1704–1899, 2016). Ka Supilinna Tirinas on viimase põhjal ilmunud hulk artikleid.

Veebis värvilisena ilmuv Supilinna Tirin võimaldab eelnimetatud väljaannete enamasti halle ja raskesti loetavaid plaane selgemini välja tuua. Plaanide valikul oli veel abi Tartu tänavate ja ehitiste ajaloo uurija Niina Raidi poja Tõnu Raidi koostatud albumist *Tartu ajaloolistel linnaplaanidel 1600–2010* (2015).

Esimesed Supilinna tänavatega linnaplaanid on teada 18. sajandist

Kuigi linnamüürist ja muldkindlustustest väljapoole jääval karjamaana kasutataval soisel jõelammil oli linlaste aiamaid ja ka üksikuid hooneid juba 16. sajandi lõpupoole, siis esimesed neid kujutavad Tartu linnaplaanid on teada 18. sajandist. (vt 1732. a plaani väljavõtet). Esimesed majad ehitati siis kuivematele kohtadele Emajõe kaldale, piki kindlustusvööndit tänapäeva Kroonuaia tänava kanti ja Jakobi mäe jalamile Tähtvere mõisa viiva tee äärde. 1787. aasta kruntide plaanil on juba näha esimeste tänavate koridorid.

Supilinna tänavanimed pärinevad 19. saj algusest

Veel 19. sajandi algul oli Supilinn suurtel kruntidel hõredalt paiknevate majadega ala. Seejärel jagati peaaegu kogu tulevane Supilinn kruntideks. Esmakordselt olid laieneva asumi tänavate nimed ühel sama sajandi teise kümnendi linnaplaanil: Botanische Strasse (nüüd Kroonuaia), Techelfersche (Tähtvere), Neu (hilisem Marja), Erbsen (Herne), Bohnen (Oa), Melonen jt.

Järgnevatel kümnenditel koostati ka venekeelsete tänavanimedega kaarte – Botanitšeskaja, Tehelferskaja, Bobovaja jt. Sama sajandi keskpaiku oli seal umbes 100 elamut, peamiselt Kroonuaia, Tähtvere, Meloni ja Herne tänava ääres. Esimese eestikeelse Tartu linna plaani paigutas neljale lehele kavandatava Eestimaa kaardi II lehe servale A. Grenzstein 1883. aastal. Sellel 1883. aasta väikesel ja halvasti loetaval plaanil on Erne uulits, Ua uulits jt.

Suure tühja kinnistu Supilinna lõunaosas ostis 20. sajandi algul ärimees Hendrik Leppik ja müüs selle kruntidena ning ehitas sinna ka ise kolm suurt maja. Nii tekkis Lepiku tänav. Esimese maailmasõja eelsel kümnendil ilmusid kalendrites juba paremad eestikeelsed linnaplaanid.

Rohkesti anti Tartu linna plaane välja 1920ndatel ja 1930ndatel aastatel. Hästi detailne plaan ilmus 1927. aastal koguteose „Tartu“ lisas.

Millal Supilinna nime trükisõnas kasutama hakati, ei ole päris selge. 1974. aastal ilmunud Mati Undi jutustuses „Mattias ja Kristiina“ kasutab ta juba seda nime. Vanu kaarte ja plaane vaadates leidsin Supilinna esmakordselt 1982. aastal Tartu ülikooli asutamise 350. aastapäevaks Tullio Ilometsa koostatud Olev Soansi graafiliselt lehelt ja selle seitsmes keeles avaldatud trükiversioonilt. Tänavate võrk oli ajastu nõuetele vastavalt väga tugevasti moonutatud. Nõukogude ajal kuulutati kõik veidigi täpsemad kaardid salajasteks, varasemad hävitati või suleti erihoidlatesse, lubatavaid kaarte aga moonutati.

Ainus pea poole sajandi pikkuse perioodi avalikkusele lubatud eestikeelne Tartu linna plaan, õigemini turismiskeem mõõtkavas u 1:13 000 ilmus 1986. aastal. Ülikooli geograafiaosakonna dotsendi Lev Vassiljevi koostatud kaarti muudeti Riia kaardivabrikus vastavalt kehtivatele salastamiseeskirjadele osa tänavate ärajätmise, nende suundade ja pikkuste moonutamisega (võrdle seda skeemi tänapäevase Tartu kaardiga). Sellel turismiskeemil olid näidatud ka asuminimed, sealhulgas Supilinn.

1837. aasta

1875. aasta

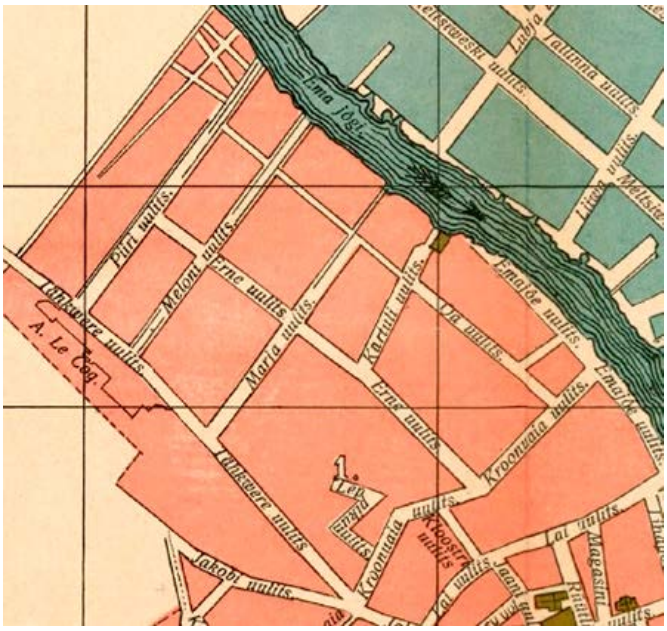

1913. aasta

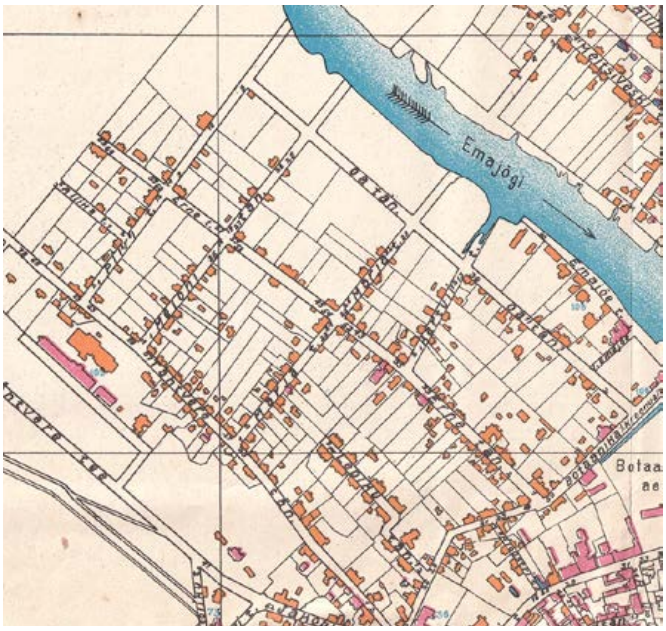

1927. aasta

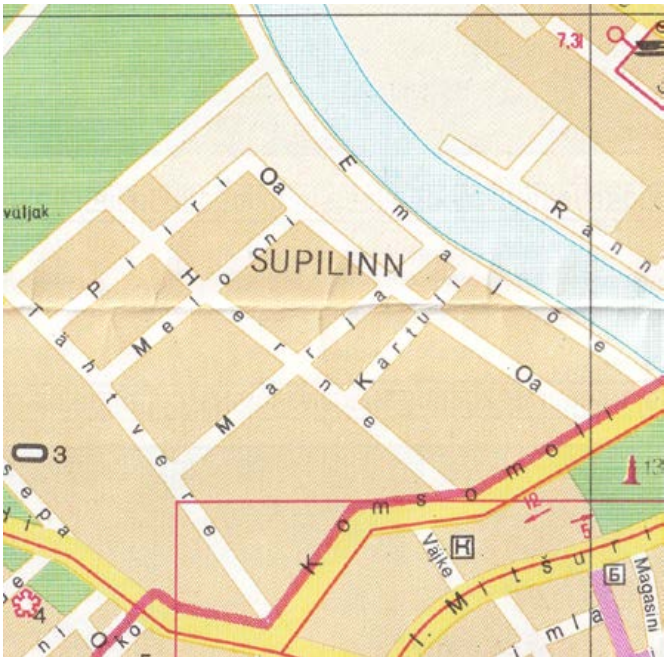

1986. aasta

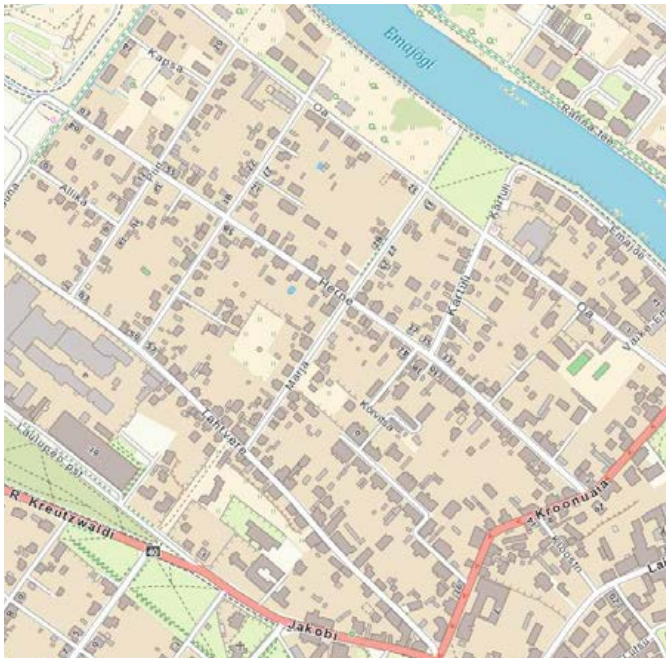

Maa-ameti uusim kaart

Supilinna vaated lennukilt ja satelliidilt: 15.04.2019 Maa-ameti ortofoto ja Sentinel-2 satelliidipilt.

Vaated taevast ja kosmosest

Tekst: **AIRE OLESK, MIHKEL JÄRVEOJA** Joonised: **MIHKEL JÄRVEOJA**

Satelliidipildid annavad meile olulist informatsiooni, kuidas on muutumas keskkond meie ümber. Ka Supilinna satelliidipiltidelt on mõndagi välja lugeda.

Kes vahel on mööda pimedamat Supilinna tänavat või jõeäärt jalutanud ja pimedal selgel õhtul taevas tähti jäänud vaatama, on kindlasti märganud ka tähtede vahel aeglaselt, aga ühtlase kiirusega üle taeva liikuvaid valgeid tulukesi. Tegemist on satelliitidega, mille pinnalt peegelduv valgus need meile

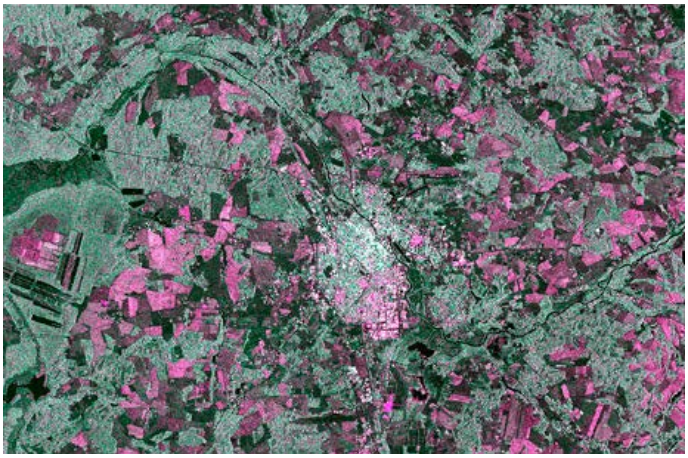

Samal päeval tehtud radarsatelliidi Sentinel-1 ja optilise satelliidi Sentinel-2 pildid Tartu linnast.

nähtavaks teeb. On haruldane ühe linna südames näha niivõrd selget tähistaevast kui Supilinnas, mis on võimalik ainult tänu piirkonna tagasihoidlikule tänavavalgustusele.

Alates 1957. aastast, kui esimene satelliit Sputnik 1 kosmosesse lennutati, on aja jooksul neid Maa tehiskaaslasi orbiidile lisandunud ligikaudu 8900. Hetkel on töökorras satelliite vaid 1900 ning ülejäänud on saanud nn kosmoseprügiks, mille püüdmiseks arendatakse erinevaid uudseid tehnoloogiad, näiteks võrke ja harpuune. Lisaks sidesatelliitidele ning teisi planeete ja galaktikaid jälgivatele satelliitidele on orbiidil ka meid ümbritsevat keskkonda seiravad satelliidid.

Kas lennuk või satelliit?

Laiatarbe satelliidipildid ei konkureeri oma täpsuse ja detailsusega veel lennukitelt tehtud ortofotodega, ent teatud kasutusjuhtudel korvavad väiksema lahutusvõime sagedased ülelennud.

Vasakpoolne, kevadist Supilinna kajastav Maa-ameti ortofoto on pildistatud lennukile paigaldatud kaameraga umbes 1200 m kõrguselt ja selle eraldusvõime on 10 cm. Parempoolne Sentinel-2 pilt on võetud üles samal päeval, kuid juba 786 km kõrguselt ja selle piksli suurus on umbes 10 m. Pilvitu ilma korral saab meie laiuskraadil selliseid satelliidipilte pea kolm korda nädalas, ent laialdast lennukitelt pildistamist suudavad väiksemad riigid teha heal juhul korra aastas ja tavaliselt isegi veel harvem. Kogu Eesti ala kaetakse uute ortofotodega näiteks iga kahe aasta tagant.

Satelliidipiltide kasutamise populaarsusele aitab lisaks ajakohasusele kaasa ka suur ruumiline katvus ja universaalsus, mis võimaldab seirata kogu maakera. Abiks on see siis, kui on vaja jälgida näiteks ulatuslikke metsapõlenguid, üleujutusi, põllukultuuride kasvamist, maavärinate tekitatud kahjustusi, metsaraieid, tormimurde, õhusaaste või Sahara kõrbeliivatormide liikumist üle Euroopa ja Eesti. Ilmateenistuse lehelt saab aga vaadata satelliidipilte, mis annavad iga tunni järel ülevaate Euroopa kohal lasuvast pilvkattest.

Optilised satelliidid vajavad kasulike ülesvõtete tegemiseks päikesevalgust ja pilvitut ilma. Lihtsad ja arusaadavad eeldused, millest viimast – pilvitut ilma – Eestis ega mitmel pool mujal Põhja-Euroopas tihti ei ole. Meie laiuskraadidel on üsna tavaline, et taevas on teinekord isegi nädalaid järjest kaetud läbipaistmatu pilvkattega. Sellistel puhkudel aitab suuremast hädast välja tehisavaradar, mis toodab inforikkaid pilte sõltumata päikesevalgusest või ilmastikuoludest. Nii on võimalik radarite abil hoida iganädalaselt silma peal nii lumesulamisest tekkinud üleujutustel, majade ehitusel kui ka lumikatte muutustel.

Kuidas on Supilinn muutunud?

Ülalt linna peale vaatamine annab väga hea pildi, kui mitu maja ja mis kujuga on vahepeal juurde ehitatud. Allolev skeem illustreerib uue hoonestuse tekkimist Supilinnas viimase umbes 17 aasta jooksul. Selline tulemus saadi võrreldes omavahel Maa-ameti ortofotosid aastatest 2003 ja 2019 ning Eesti topograafia andmekogu ehitiste kihti. Kõik on avaandmed ja kättesaadavad Maa-ameti teenuste kaudu. Skeem valmis hilisõhtuse näpuharjutuse tulemusel ning ei pretendeeri absoluutsele tõele, vaid püüab ilmestada laiemaid tendentse nii kinnisvara kui avaandmete maailmas. Kuigi üldine metoodika sellel uurimistööl puudus, siis "uute" hoonete all peeti silmas kas päris tühja koha peale kerkinud maju või oluliselt oma kuju ja suurust muutnud hooneid. Varemeid ja vundamente skeemil kujutatud pole, see-eest võib sealt leida nii varjualuseid kui kasvuhooneid.

Praegu pildistatakse Eesti suuremaid linnu, kaasa arvatud Tartut, üle igal kevadel. Pildistusaeg jääb tavaliselt just aprillikuusse, nii et pilgud taevasse!

Miks on võrdluse aluseks just 2013. aasta? Just sellest aastast on saadaval esimene piisavalt hea eraldusvõimega ortofoto Tartu linna kohta (16 cm), kus on selgelt eristatavad ka majad. Praegu pildistatakse Eesti suuremaid linnu, kaasa arvatud Tartut, üle igal kevadel ja piltide eraldusvõime on 10 cm. Pildistusaeg jääb tavaliselt just aprillikuusse, nii et pilgud taevasse!

Satelliitide abil saab jälgida ka keskkonnamuutusi

Siinsamas Supilinnas töötavad mitmed teadlased ja spetsialistid, kelle eesmärk on jälgida keskkonnas toimuvaid muutusi. Üks edulugudest on Tartu Ülikooli Tartu observatooriumi, PRIA ja CGI koostöös arendatud SATIKAS, mille abil saab tuvastada rohumaade niitmist ja niidetud ala ulatust. Projekti eesmärk on automatiseerida Euroopa Liidu põllumajandustoetuste kontrolli, mis aitab vähendada ja asendada inspektorite välitöid, säästa raha ja aega ning saata meeldetuletusi põllumeestele, kes pole veel neile esitatud niitmisnõudeid täitnud. Radarseirega on kosmosest uuritud ka metsade kõrgust, metsaraiet ja hinnatud metsa biomassi, mis on oluline tegur globaalsete kliimamuutuste kontekstis. Eesti laiuskraadil on oluline ka jääseire – satelliidipildid annavad jäämurdjate kaptenitele operatiivset infot jää seisundi kohta ning infot laevaliikluse kohta reaalajas.

Kellele teema huvi pakub ja kes soovib ise satelliidipilte vaadata või alla laadida, siis Maa-amet haldab ESTHubi portaali ehk riiklikku satelliidiandmete keskust, mille kaudu on kasutajatel võimalik otsida ja alla laadida tasuta Copernicus programmi andmeid.

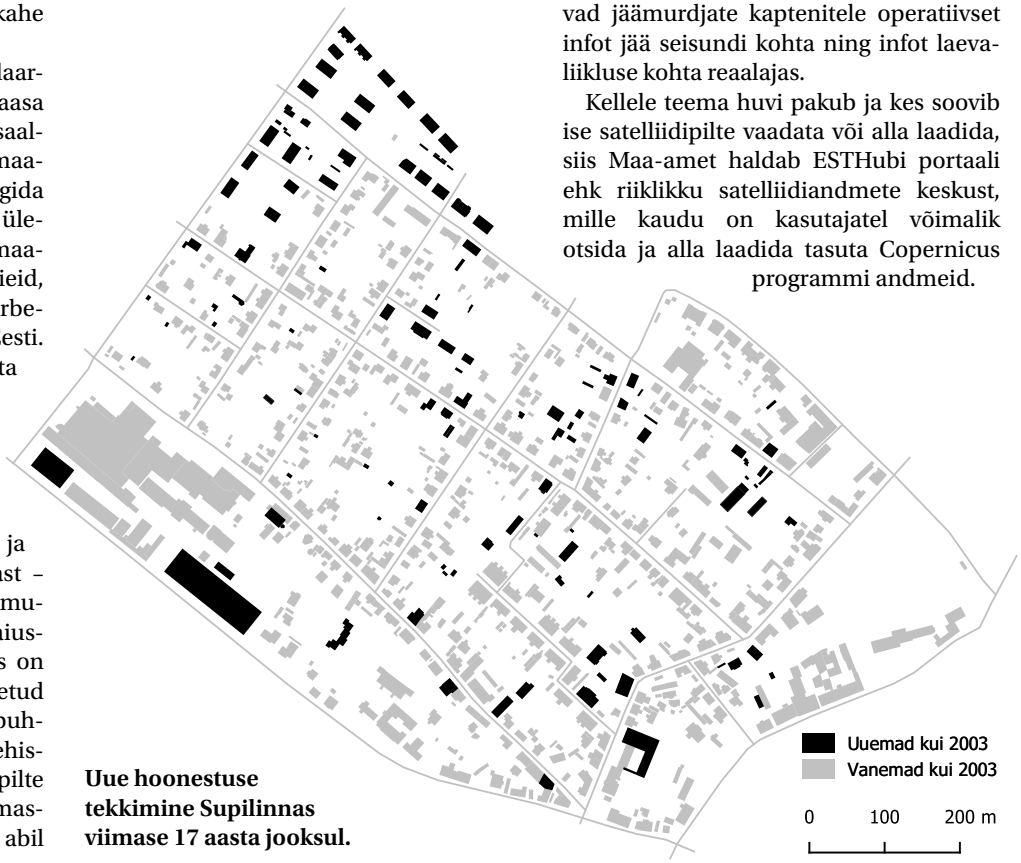

Uue hoonestuse tekkimine Supilinnas viimase 17 aasta jooksul.

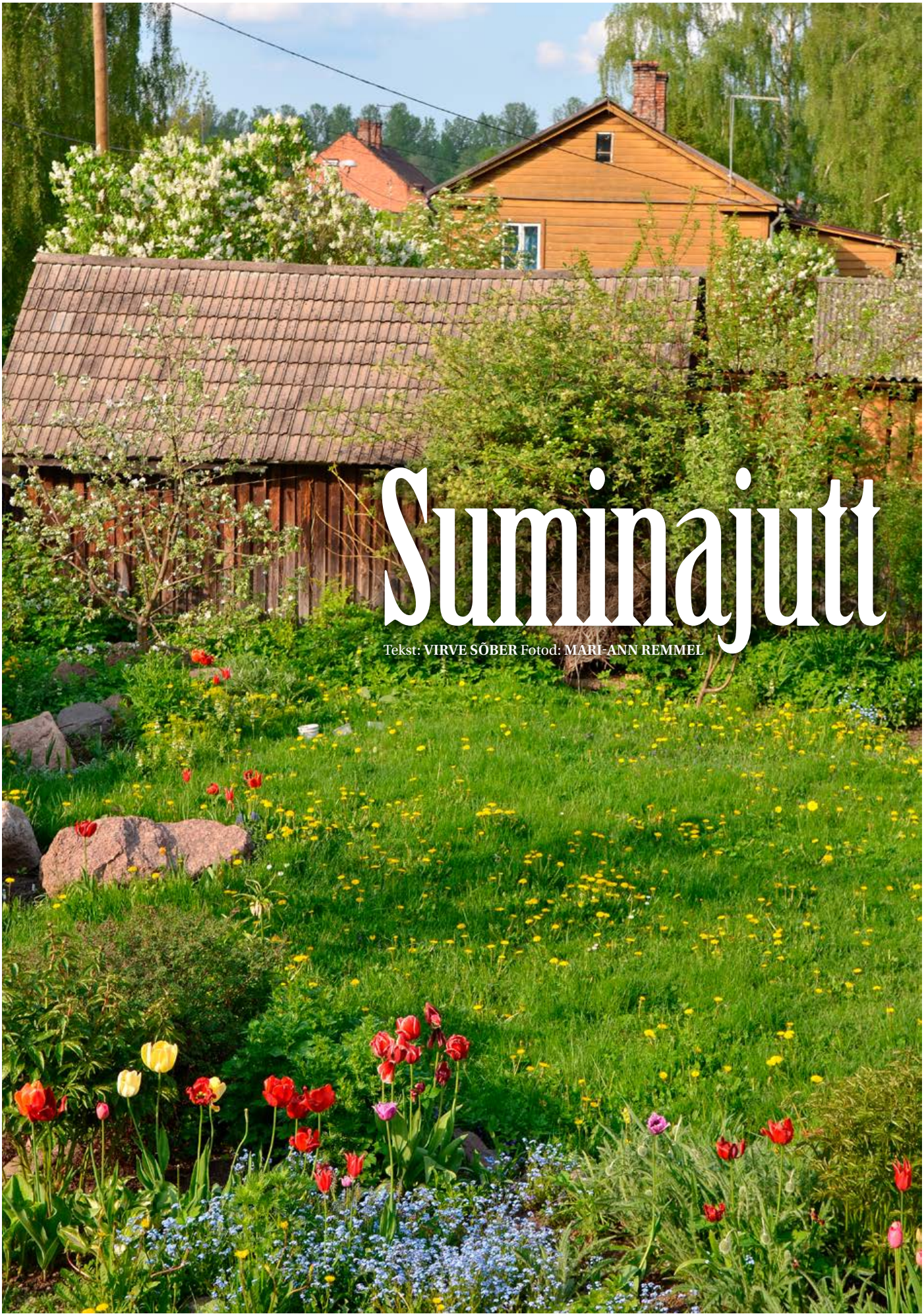

Suminajutt

Tekst: **VIRVE SÕBER** Fotod: **MARI-ANN REMMEL**

Supilinlane ja kimalasi uuriv ökoloog Virve Sõber kirjutab, kuidas oma aias elurikkust hoida, nii et ka tolmeldajaile toidulauda jätkuks.

Toimetan oma Supilinna aias ja lasen päikesel end soojendada, kui kõrvu kostab tuttavlik sumin. Sel kevadel esimest korda. Et seekord olen otsustanud teada saada, kus nad mul pesitsevad, panen reha kõrvale ja jään kuulatama. Sirutan silmad sumina poole. See on see suur, sipsikulaadsete laiade ja selgepiiriliste triipudega tegelane. Musta-kollasekirju ja ümarik, võimalik, et karukimalane. Kuna on alles aprillikuu, tean kindlalt, et see on ema. Ta on talvitunud ja nüüd, kevadel, üles ärganud. Täiesti üksi, nagu harilikult. Väikesed kimalased on alles viljastatud munadena tema sees. Alguses on emakimalasel kõht väga tühi. Kõigepealt tuleb paar nädalat vitsutada. Ja kuhu teha seejärel pesa?

Karukimalane lendab otsiva moega vana, viinapuusse mattunud tulemüüri poole. Hiilin ligi ja vaatlen, kuidas ta piki tellisterida lendab, müürile läheneb ja siis veidi kaugeneb, justkui loendaks telliseid reas. Umbes minu nina kõrgusel on kahe tellise vahelt pisut mörti välja pudenenud ja seal on väike, ümar, kahtlustäratavalt sümmeetriline auk. Mamma maandub, poeb urgu. Siin sa eladki! Selliseid auke märkab silm mõnda veel. Ka müüri all maas, viinapuujuurte ja sambla segadikus, leian hiljem ühe pesa. Kolmanda – talukimalaste pesa – tuvastan hiljem sumina järgi katuseräästa all laudise vahel.

Varsti algab sumin tulemüüril uuesti, mumm on välja lennanud ja näib kindlalt teadvat, kuhu minna. Tuleb püherdada paiseleheõites, pugeda märtsikellukestesse, seejärel siniliiliatesse ja lõokannustesse, mida varsti on terve muru täis. Õitsvaisse vahtraisse. Ja nii edasi, vastavalt taimede õitsemise järjekorrale.

Õienektarit süüa on vaja selleks, et toita lapsi – vastseid, kes suureks kasvanuna võtavad korjel käimise ja õdede toitmise enda kanda. Ema jääb pessa vaid munele. Suvel on kimalaste töölistel teised toidutaimed, ristikud murus ja pune peenras. Iminõges maitseb neile väga, pärn ja pihlakas, laugud, põdrakanep. Püüan suvi otsa aias kodumaiseid mesilaste toidutaimi õitsetada, et mu sumisevad sõbrad ei peaks suiseid varna riputama. Muru niidan harva ja mitte igalt poolt. Mesilaste toidukogumise kõrvalsaadused on mulle – juba juulis ootan oma aia esimest valget klaari, vaarikaid, sõstraid.

Suve teises pooles lendavad pesast välja isased, kes on emast ja õdedest silmanähtavalt vähem toimekad. Neil ei olegi eriti palju teha. Laisklevad õitel mõne päeva, viljastavad noored emased, seejärel surevad. Ka vana ema eluring saab otsa.

Tolmeldajaile, nagu inimestelegi, on vaja rahulikku eluruumi, kus leidub toitu ja ulualust. Mesilased vajavad sobivaid pesitsuskohti ja talvitumispaiku.

Tulevased mammad poevad talvitumiseks samblasse või rohtu, koorepragudesse, oksahunnikuisse, puiduõõnsustesse. Aga praegu on kevad, kõik õitseb, kõik on alles ees. Võtan reha ja riisun ettevaatlikult, et mitte lõokannuste õrnu õisi vigastada.

Tolmeldajasõbraliku aiapidamise meelespea

Eestis tolmeldavad taimi paljud putukad, põhiliselt mesilased (sh kimalased ja erakmesilased). Nii valmib oluline osa meie lemmik-aiasaadustest: maasikad, kirsid, pirnid, ploomid, oad-herned jpm. Olulised tolmeldajad on ka liblikad (nii päevakui ka ööliblikad), sirelased ja mardikad.

Tolmeldajaile, nagu inimestelegi, on vaja rahulikku eluruumi, kus leidub toitu ja ulualust. Mesilased vajavad sobivaid pesitsuskohti ja talvitumispaiku. Viimaseid on tarvis ka liblikatel. Talvitumiseks sobib samblane maapind, hiireurud, kõrrepuhmad, oksa- ja kivihunnikud, vanad müürid, õõnsused puidus, palgivahed, rookatus.

Mesilased vajavad pesitsuskohti nii kevadel, suvel kui sügisepoolegi, sobivad enam-vähem samad paigad kui talvitumiseks. Nn putukahotellid tihti ei sobi. Liblikaröövikud vajavad üleskasvamiseks seda, et nende toidutaimi, mis pakuvad ka elupaika, liiga vara maha ei niidetaks.

Toidutaimede loetelu, mida sumisejate tarbeks aias kasvatada, võib otsida internetist. Muru võib olla vägagi mesilasesõbralik. Parem sekkuda sellesse võimalikult vähe ja lasta aia(nurga)l lihtsalt olla. Tasapisi tekib sinna sobiv taimestik. Mõne korra aastas võib ikka niita, aga parem pärast jaani ja mitte tervet aeda ühekorraga. Sel moel on aias kõige rohkem lilli ja putukaid.

Kui üldse õisi ei tule (iminõgest, ohakaid jm mesilastele maitsvat umbrohtu), võib neid ise aeda istutada. Kui selline ketserlik mõte on aiapidajale üdini vastumeelt, võib kujundada igiõitsva peenra. Sel viisil tolmeldaja toidulaua katmine on vaevanõudvam ja nõuab sobivate taimede leidmise ja hankimise osas mõningast uurimistööd. Iga õis ei sobi, eelistada tuleks kodumaiseid liike.

Mürgitamine on VÄGA HALB. Taimemürgid toimivad nagu keemiarelv, olles mürgine kõigele elavale, mitte ainult tolmeldajaile. Pestitsiidid on keskkonnas väga püsivad ning akumuleeruvad, sh põhjavette. Mesilastel häirub nende toime tagajärjel muuhulgas meeleelundite talitlus ja kognitiivne funktsioon – nad ei suuda enam ruumis õigesti orienteeruda ega korjel käia, haigestuvad sagedamini muudesse tõbedesse, ei toida enam korralikult vastseid, ei hoia neid piisavalt soojas, ei suhtle omavahel piisavalt, ei suuda normaalselt sigida, vastsed ei arene normaalselt, ja kolooniad (pesad) hukkuvad.

Lepiku 14

Korterite seinu on ajaloos rikkalikult kaunistatud

Tekst ja fotod: **KRISTIINA RIBELUS**

Supilinnas on tänaseks 16 majast leitud seintele või lagedele kantud maalinguid, kuid tõenäoliselt on vanade majade korterites tapeedikihtide all veel palju huvitavat peidus.

Tegemist on krohvipinnale enamasti šablooni ehk trafareti abil kantud trafarettmaalingutega, mis on umbes sada aastat vanad. Tihti avastatakse maalingud, kui vana maja omanik otsustab oma korteris remonti tegema hakata ning alustab vanade tapeetide seinalt eemaldamisega.

Tapeedialune nõuab uurimist

Tapeedikihtide alt tuleb välja värvitud krohvipind, mille ülemises servas, lae all terendab seinatoonist erksamate, tavaliselt kahe või kolme värviga teostatud trafarettmaaling – Tartus hästi levinud interjööri dekoreerimise võte, mis oli populaarne 19.-20. sajandil kuni 1940ndateni. Ülalkirjeldatud variant ei ole ainuke, mida leida võib. Maalitud olid mainitud ajavahemikus ka laed ning seinapindasid võidi dekoreerida keerukamate lahendustega nagu tahvlijaotus, piiramata pinna muster ja seinapinna jagamine kolme või kahte ossa. Lisaks maalingutele võib seintelt leida ka huvitava mustriga ajaloolisi tapeete ja seda mitte ainult krohvi pealt, vaid ka krohvi alt. Seega tasub ka tapeete uurida enne, kui need prügikasti jõuavad.

Keerukaks teeb ajaloolise siseviimistluse uurimise ja väärtuslike kihtide avastamise tõsiasi, et iga korteriomanik on läbi ajaloo remonti teinud ja varasema viimistluse üle värvinud või tapeediga katnud. Saja-aastasest hoonest võib leida kümme või rohkem erinevat viimistluskihti ja neid pole alati nii kerge üksteisest eraldada – sellega tegelevad restauraatorid, kes skalpelli ja teiste töövõtete ja -vahenditega oskavad ajalookihistusi ettevaatlikult avada. Õnnelik on korteriomanik, kellele see avastamisrõõm on jäetud. Seega tuleks vana viimistlusse austuse ja uudishimuga suhtuda.

Tapeete kasutati ajutise viimistlusvahendina

Vanu tapeete inventeerides on Supilinnas leitud, et mõnigi kord on eluruumides või trepikodades tapeete kasutatud kiire viimistluslahendusena – palgivahed on täidetud pinna tasandamise eesmärgil saviga ning seejärel on seinapind kaetud tapeediga. Hiljem on tapeeditud sein kaetud pilliroomati ja lubikrohviga ning värvitud ja mitmel juhul maalingutega dekoreeritud. Üheks põhjuseks, miks nii on tehtud, võib tuua 20. sajandi alguse ehitustegevuse kiire kasvu. Palkhoone ehitati valmis, uutel elanikel oli tarvis kohe sisse kolida ning seinad tuli kiiresti viimistleda. Palkehitised aga vajuvad veel pärast valmimist ning kui seinad oleks kohe krohviga kaetud, hakanuks need maja vajumise tagajärjel mõranema ja lagunema. Seega võib oletada, et palkseinu tapeediti enne nende krohvimist seepärast, et oodati värskelt valminud maja palkide kokku vajumist. Sellega hoiti kokku ka ehitus- või paranduskuludelt.

Ajalooline viimistlus on väärtus omaette

Supilinna interjöörimaalingute kohta kogunes infot Kultuurkapitali rahastatud ja 2012-2014 läbi viidud projekti "Jäädvustame ajaloolised interjöörimaalingud" abil. Uuringud viidi läbi Karlovas ja Supilinnas, et miljööväärtusega hoonestusaladel korteriomanike teadlikkust tõsta ja tõestada, kui rikkalikud on olnud Tartu interjöörid maalingute poolest. Projekti eesmärk oli motiveerida korteriomanikke ajaloolist viimistlust väärtustama ja säilitama ka juhul, kui see pole kohustuslik. Teavet on lisandunud ka hiljem ja mujalt Tartust ning huvitav on näha, kuidas mustrid korduvad majast majja ja linnaosast teise liikudes.* Maalrid kasutasid mustrite leidmiseks spetsiaalseid Euroopas või Ameerikas välja antud katalooge. Kord juba kartongi lõigatud mustriga trafaretti oli mõistlik kasutada mitmel objektil.

Emajõe 6

Lepiku 8

Herne 40

Emajõe 6

Tähtvere 18a

Lepiku 3

Muinsuskaitse nõuded

Muinsuskaitse all olevate mälestiste puhul on kohustuslik enne vanade viimistluskihtide eemaldamist lasta Muinsuskaitseameti poolt väljastatud tegevusloaga restauraatoril teostada viimistluskihtide uuringud, mille käigus selgitatakse välja väärtuslikud kihistused ja dokumenteeritakse kõik leiud.** Tartus kooskõlastatakse uuringute aruanded Tartu Linnavalitsuse Kultuuriväärtuste teenistuses ja kui uuringute käigus on avastatud midagi väärtuslikku ja säilitamist väärivat, tehakse omanikule ettepanekud, kuidas seda säilitada või restaureerida. Uuringute tegemise nõudega välditakse kultuuripärandi väärtusliku viimistluse hävimist. Uusi viimistluskihte vanade peale lisada on lubatud ilma uuringuid teostamata.

Muinsuskaitsealadel ja miljööväärtusega hoonestusaladel asuvates hoonetes, mis **ei ole mälestised**, puudub nõue viimistluskihtide uuringuid teostada. Seega on selliste hoonete ajaloolised interjöörid kaitseta ning hävinemisohus, kui nende omanik ei ole ajalooväärtustest teadlik ega oska või ei taha nendele tähelepanu pöörata.

Ülalolevas tabelis on esitatud seni teadaolev info Supilinna maalingute ja tapeedileidude kohta. Kui sa ei leia oma maja tabelist üles, kuid sul on teavet maalingute või tapeetide kohta ja soovid seda jagada, kirjuta julgelt Supilinna Seltsile (info@supilinn.ee).

Interjöörimaalingute levik Supilinnas

Laemaaling	Emajõe 6, Lepiku 1, Lepiku 7
Seinamaaling – ühe tahvliga lahendus	Herne 22, Herne 26
Seinamaaling – seinapind jagatud horisontaalselt kolmeks	Lepiku 6, Lepiku 9, Lepiku 14, Tähtvere 18a
Seinamaaling – seinapind jagatud horisontaalselt kaheks	Emajõe 6, Emajõe 7, Herne 40, Kroonuaia 38, Lepiku 1, Lepiku 3, Lepiku 5, Lepiku 8, Oa 11, Tähtvere 18a

* Leia rohkem infot Tartu trafarettmaalingute kohta Kristiina Ribeluse magistritööst Trafarettmaalingud Eesti 20. sajandi interjöörides Tartu näitel, 2017: https://www.muinsuskaitseamet.ee/sites/default/files/content-editors/teadustood/magistritoo_kristiina_ribelus_2017.pdf

** Loe lähemalt uut, 01.05.2019 jõustunud Muinsuskaitseseadust: https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019013

Supilinna parim maja taas valitud!

Tekst ja foto: **MART HIOB**

Möödunud aasta jääb Supilinnas tähistama suuremat ehitusbuumi enne koroonaviiruse põhjustatud, aga juba eelnevalt ennustatud majanduskriisi. Ehitustööd jätkuvad ka 2020. aastal, kuid arvatavasti tuleb siis vahe sisse, sest inimeste sissetulekud kärbuvad kriisi tõttu.

Suurimad ehitustööd toimuvad Supilinna äärealadel, varem hoonestamata Piiri-Herne-Kauna-Oa tänavaga ümbritsetud kvartalis ning Oa tänava ja Emajõe vahel. Juba enam kui 15 aastat tagasi detailplaneeringutega määratud ehitus on nüüd suures osas käiku läinud. Hoonestamisel on neli Kapsa tänava krunti, seitse Oa tänava krunti, Herne tn 57 krunt ja Meloni tn 31 krunt. Kõigil kruntidel kerkivad väiksemat sorti korterelamud. Ehituse tulemusel jääb piirkonnas reservi veel kuus elamukrunti ja lasteaia krunt Supilinna platsi kõrval.

Vastavalt kehtivatele detailplaneeringutele on enamik uusi hooneid kahe täiskorruse ja katusealuse korrusega. Erandiks on siin vaid päris Emajõe äärsed hooned, millel on sarnaselt Meloni tn 30 krundi hoonetega lubatud kaks täiskorrust lamekatusega. Korterite arv kõigis majades on viis kuni kaheksa, mõnel krundil on mitu hoonet.

Uue sobitamine vanaga pole lihtne

Hoonete maht, üldine vorm, välisviimistlusmaterjalid ja enamjaolt avatäited järgivad ajaloolise hoonestuse eeskuju. Samas on ehitatavad majad äratuntavalt kaasaegsed, mõned isegi karjuvalt uued, mis ei kõla ansamblis just õnnestunult. Siinkohal ei saa mainimata jätta Herne tn 57 õnnetut lugu, kus kallutatud ehituseksperttiisi tulemusel lubas linnavalitsus vana maja lammutada, uus maja meenutab oma eelkäijat aga vaid kaudselt. Krundile on jõuliselt surutud kentsakate sektsioonidega maht, mille arhitektuur jääb pigem poole sajandi tagusesse postmodernismi.

Hetkel on siiski veel vara Supilinna põhjanurga uushoonestusele jõulist hinnangut anda, kuid võõristust tekitab piirkonna teiste hoonetega võrreldes suurem tihedus ja maht. Kesklinna lähedaste kruntide hoonestamine on iseenesest õige. Samas võib uushoonete olemasolevasse linnakoesse sobitamine nende rohkuse ja erinevuse tõttu keeruliseks osutuda. Loodetavasti aja möödudes, kõrghaljastuse kasvades ja keskkonna sisse töötamise tulemusel kujuneb ka sellest nurgast Supilinna lahutamatu osis!

Tähtvere tn 25 on parim näide vana meenutavast uushoonest, mille mahu ja arhitektuurikeele on dikteerinud samal kohal varem paiknenud hoone.

Lisaks nimetatud kvartalitele püstitati uus maja ka Oa tn 10, Selleri tn 8 ja Tähtvere tn 25 krundile. Kaks esimest on uushooned ilma ajaloolise eeskujuta ning kummagi puhul ei teki selles ka kahtlust. Tähtvere tn 25 seevastu eristub oma ühe täiskorrusega ning ajalooliste elementide kasutamisega. Tegemist olekski pidanud olema krundil varem olnud väikese 19. sajandi elumaja koopiaga. Kahjuks jäi mingil põhjusel algselt plaanitud ajaloolise palkkonstruktsiooni ning laia ja paksu fassaadilaudise taaskasutamine ära, kuigi vana hoone demonteeriti hoolsalt. Vana hoone lammutamine oli paraku vältimatu Tähtvere tänava muldkeha mõjul suuri kahjustusi saanud keldriosa tänavapoolse seina sisselangemise tõttu. Kuna majale tuli ehitada uus raudbetoonvundament, tuli ka kogu maja uuesti üles ehitada.

Ja parim maja on…

Võrdlusesse jäänud hoonetest ongi Tähtvere tn 25 parim näide vana meenutavast uushoonest, mille mahu ja arhitektuurikeele on dikteerinud samal kohal varem paiknenud hoone. Ajaloolist materjali ei ole küll kasutatud ning palkmaja asemel kerkis sõrestikkonstruktsioon, kuid proportsioonid on paigas ja tulemus väärib esiletoomist.

Ajaloolise hoone jäljendamine on põhjendatud ka hoone seinale Supilinna ainukesele skulptuurile ehk koer Riku bareljeefile väärilise tausta taastamise pärast. Nii et parima maja tiitel läheb sel aastal Tähtvere tn 25 majale.

Üks huvitav ehitustöö oli möödunud aastal ka Marja tänavas. Nimelt uuendati Marja tn 5 kahekorruselisel korterelamul tulemüüri ilma maja ennast ümber ehitamata. Vana tulemüür tuli vundamendini maha lammutada, mis jättis müüriga piirnevad toad ajutiselt ühe seinata. Tulemüüri uuesti ülesladumisega ennistati ka maja algne välisilme. See töö võiks olla eeskujuks teistele majaomanikele, kel on halvas seisus tulemüür – selle saab uuesti üles laduda ilma maja lammutamata!

Tirina supiretsept

Kaua tehtud … maitsev!

Kadri Kullman kirjeldab, kuidas ta valmistab korralikku puljongit, mis kõigil keele alla viib. Kui korraga keeta suurem ports ja see siis sügavkülma varuda, ei tundugi pikk valmistusaeg nii ülejõukäiv.

Kaua keedetud kondipuljong on korraliku supi pitsimuster ning teeb ka paljud teised toidud oma nähtamatult moel hõrguks. 24–48 tundi madalal kuumusel keetes jõuab kontidest, kondiümbruse lihast ning maitsetaimedest puljongisse uskumatult palju väärt toiduaineid, mida muudest toitudest ei saagi. Neist kollageen, proliin, glütsiin ja glutamiin on ehk eriti märkimisväärsed tervise ja ilu alustalad. Mikrotoitaineterikas puljong ravib soolestikku ning vähendab organismis põletikku. Lisaks sellele on puljong imeliselt sillerdav ja oivaliselt lõhnav.

Iga toidu kvaliteet on just nii kõrge, kui on selle madalaima kvaliteediga tooraine. Seega tuleks turult hankida kvaliteetset kondiliha. Minu lemmik on veiselihapuljong ja minu meelest on parim puljongimaterjal veise saba, aga ka kondiüdiga *osso bucco* on oivaline. Tihti lisan keedusele ka tüki looma praeliha ja võtan selle umbes 2 tunni pärast välja. Keeduliha on mõnus nii leivakattena kui ka salatites.

- Kui tahad tumedamat ja sügavama maitsega puljongit, siis tuleks konte eelnevalt röstida. Tooretest kontidest saab kergema ja heleda puljongi. Ma ise armastan esimest, aga lapselaste tõttu on meil ka heledam valikus.
- Puljongi maitsestamiseks kasutan peamiselt porgandit, juursellerit, varssellerit, sibulat, küüslauku. Porrut ma ei kasuta, tekitab justkui võõra maitse. Maitsestamiseks sobivad loorber ja terapipar. Soola panen pigem vähe ja soolaga maitsestan alles enne toiduks kasutamist.
- Puljongit keedetakse madalal tulel ja pikalt – mida kauem, seda maitseküllasem puljong jääb. Lasen puljongil nõrgal tulel podiseda poolteist päeva, 36 tundi.
- Valmis puljongil lasen jahedas öö läbi seista, siis eemaldan enamiku korgina pinnale kerkinud rasvast.
- Kurnan puljongi, ajan selle uuesti kuumaks, kurnan veel korra ja villin pudelitesse. Jahunud puljongiga pudelitele kirjutan kuupäeva peale ja asetan need sügavkülma.
- Kasutan seda nektarit eelkõige suppide ja kastmete valmistamisel. Kõigile maitseb!

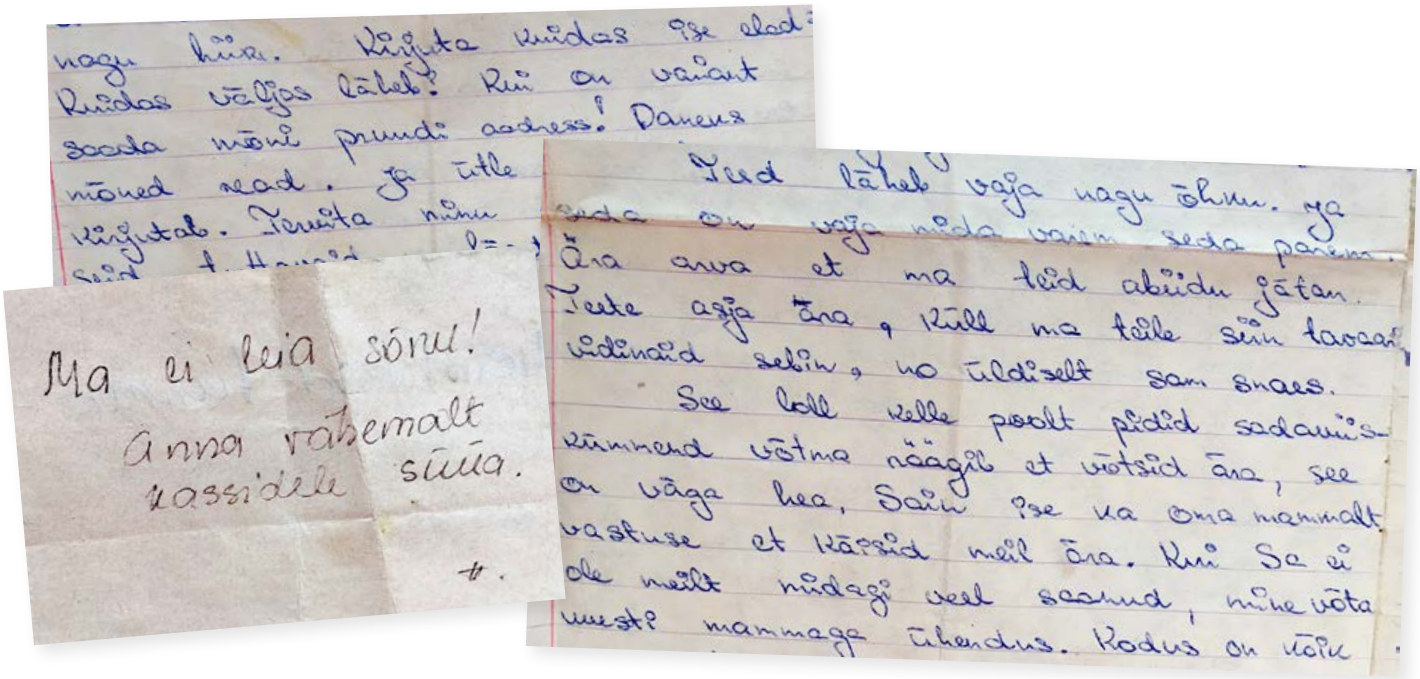
Ma ei leia sõnu!
Anna võimalik
kassidele süüa.

Hiirepissised kirjad vanglast

Tekst ja fotod: **HELEN HIIEMAA**

1980.-90ndatel elas Supilinnas ka sootuks teistsugust seltskonda kui praegune korralik keskklass. Remontivajav pööning andis välja dokumente, mis kirjeldavad ühe tollase elaniku elu-olu ja mõttemaailma üsna ehedal moel.

Meie maja natsionaliseeriti 1940ndatel ja siin olid pikalt linna sotsiaalkorterid. Kõige kauaaegsema elaniku jutu järgi on nendes elanud igasuguseid pätte ja kaabakaid. Kuulsime jutte perekonnast, kes elasid esimese korruse kööktoas koos oma kolme koeraga. Koerad olid kettipidi põranda külge naelutatud. Sama korteri seinast leidsime remondi käigus püssikuuli.

Kolmandal korrusel elas aga agressiivne mees, kelle reieluud ähvardati sangpommiga puruks lüüa, kui ta viisakamate majaelanikega kraaklemist ei lõpeta. Vist oli ähvardajaks üks hilisem tuntud ärimees oma turvameeskonnaga. Need olid üheksakümnendad. Kuid veel praegugi tuleb see lugu mulle iga kord meelde, kui kolmanda korruse koridoris hantlit näen.

See katusealune korrus on pärast neid 25 aasta taguseid sündmusi üsna vähe muutunud. Jah, nüüd on seal veega kemps ja seinas on uus tapeet, aga seinatagust pööningut ei olnud keegi puutunud. Tundub, et esimene inimene, kes

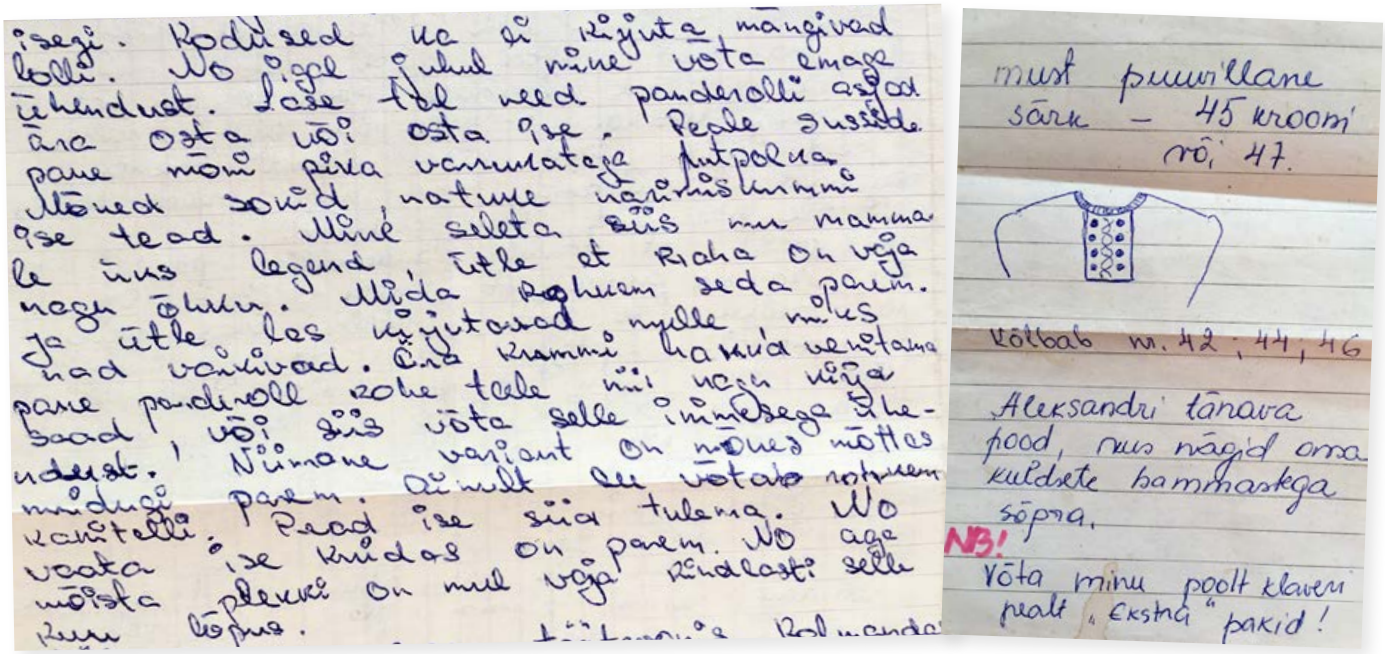
must puuvillane
särk – 45 kroon
rõ. 47.
Võtbab nr. 42, 44, 46
Aleksandri tänava
pood, nus nägid oma
kuldsete hammastega
sõpra.
NB!
Võta minu poolt klaveri
peal „Ekstra" pakid!

korteri üheksakümnendatel erastas, viskas kogu toas olnud kraami lihtsalt pööningule, pani ukse kinni ja enam ei avanud. Nii jäidki sinna konutama kušett, hapukurgipurgid, jalanõud, ajalehed, lõngakotid, värvipurgid ja palju muud. Hiirtel oli mitukümmend aastat pidu, kuni meie selle nüüd rikkusime. Katus vajab vahetust ja kolu tuli pööningult välja tassida.

Korraga hakkasid hiirepissist läbi imbunud sodi vahelt välja tulema kirjad. Ametlikud ja isiklikud. 80ndate lõpust ja 90ndate algusest. Kutsed ilmuda prokuratuuri aadressil Nõukogude väljak 4, trahvikviitung Kaubahalli juures rüselemise eest, kutse tulla kunstikooli modelliks, armastuskirjad neidudelt eri Eesti otstest, teade postiljonile puuduva „Spordilehe“ kohta.

Oli ka kirjeldus selle kohta, kuidas läks rublade vahetamine kroonideks (võeti vastu ka väiksemaid kui 10-rublased, kui ainult ümmargune summa koos oli).

Ja siis terve hunnik kirju Rummu vanglast. Järgnevad kirjalõigud on 1986. aastast. Kirjapilt on muutmata, autorid erinevad.

Kiri sõbralt:
„Panen Sulle siis mõned read siia vihikulehele. Ootasin pingsalt kirja Sult, nüüd olen juba ootamisest halliks läinud.

Sa ise olid ju samas rattas, tead ju küll kui sitt on teadmatuses passida. Kirjuta vähemalt mõne reaga kuidas asjad liiguvad. Ma arvan ei ole ju raske mõned read visata.

Nagu ma tean käisid Selle juures kodus ära, sealt peab siis kõik õige olema. Ise ma pole kodust kirja saanud ei teagi kuidas minu omadega on. Kirjuta kas käisid minu juures ära? Kuidas finansiga on?

Võib-olla mutt tahab mul pikemat protsessi saada, see tähendab pikemat paasarit. Ma arvan sellest Sul puudus ei ole. Kuradi jama on kohe neid ridu siin paberitüki peal pikaks venitada. Tead mis kui tuled siia, ootan Sind neljanda kletka kõrval ehitusel. See tähendab kus ehitame uus barakki. Kellaaeg jääb viisteist enne nelja 3:45. Kuupäeva ma ei hakka Sulle kirjutama. Vaata ise missugune päev paremini sobiks, parem oleks muidugi nädalaalgus, ise tead! Nii et asjad jäävad meil niimoodi kirjuta mulle ise kuupäev, mõistad küll läbi namjokkide, vana vang.

Veel niipalju osta üks paarkümmend suurt pliitat, mõni pudel kangemat ja ülejäänud las olla pakitee. Üldiselt vaata ise kuidas reguleerid. Põhiline proovi minu mutti väänata. Selle teise rahast jääb Sulle väheks arvatavasti. No aga vaata ise!“

Kuidas vanglasse raha saata (eelistatult mine ise kohale, aga kui valid teise võimaluse, siis...):
„Kirjutan kuhu panna plekk! Kui tahad panderolliga saata! Praegusel hetkel soritakse päris asjalikult pakke ja panderolle. Aga on niisugune võimalus, ma arvan et parim. Ostad poest kummi tallaga sussid. Tõmbad ühel sussil talla poolenisti eest lahti. Nüüd näed et kummitallale seest poolt on peale liimitud papp. Vot panegi kummitalla ja papi vahele. Pärast kui kokku liimid pane pressi alla. Ja muidugi tee seda asja nii et ei jääks mingisugust liimimise märki. Ja kindlasti ka veel see, et kui katsud seest poolt et ei oleks miskit tunda. Sussid olgu kindlasti kummi tallaga, mingisuguseid papist surnu susse pole tarvis. Rahad paned suured. See on kõik.“

Kuidas vanglasse kraami toimetada ja kui palju selleks peab viskeid tegema:
„Tulge siia kahekümne esimesel kuupäeval vastu kahekümne teist öösel. Täpsemalt pühapäeval vastu esmaspäeva. Seda kirjutan täpsemalt sellepärast et ei tekiks nende asjadega mingit arusaamatust. Kellaaeg neli kümme 4:10. /.../ No aga mida visata reguleeri ise. Mina tahan umbes nii. Sada pakki nihvliteed, see on kümme viset. Neliteist suurt pliitat, see on seitse viset. Ja siis raadio ja kell üks vise. Ja veel ka pudelit viis ise tead mida, parem on muidugi kui hüvamat. See teeb kokku kuskil natuke üle kahekümne viske. Püüdke kindlasti tähtsamad asjad esimestena üle loopida. Ootama jään teid teise salga vastu. Teisel pool maja kus ma sinuga rääkisin. Viimased möllud ongi sinna tehtud. No üldjoontes näete kust ma märku annan, kui tulete välja postkontori juurde. Nanjokki annan tikkudega, ise tead.“

Ja kui sa ikkagi ei ole raha ära maksnud:
„Mis seis on!? Minu eelmise kirja said sa kätte seda ma tean. Üldiselt ootan raha. Vaata ise sest rohkem ma sellest kirjutama ei hakka. Siia tsooni nüüd igaljuhul küll ära tule. Muidugi kui sul sitaauk sügeleb siis võid tulla ka.

Ps! Kui sa veel raha ära saatnud ei ole siis tee seda viivitamatult. Kui kuu lõpus see mulle isiklikult arvele ei jõua siis järgmise kuu alguses tuleb sinu juurde siit üks inimene. Raha tuleb anda siis tema kätte, ainult et mitte 150 vaid niipalju kui ta sinult nõuab. Ilmselt kuskil 500 ringis. Muuseas, seda inimest sa ka tunned. Raha on tal väga vaja ja sinusuguselt harakalt pigistab ta selle välja ka. Kui aga siia tuled nussin ma su isiklikult läbi.“

Aga miks need tundliku sisuga kirjad niimoodi meie pööningul vedelesid? Ilmselt ei arvanud nende omanik, et ta peaks kompromiteerivast materjalist lahti saama. Siis pussitati ta ühel päeval Emajõe ääres kruvikeerajaga surnuks. Pussitaja oli sama maja alumise korruse elanik. Seejärel katusealune korter erastati ja seal olnud paberikraam lennutati kuivkempsu taha konkusse.

Põgenemistuba „Hirm“ pakub närvikõdi

„Hirm“ asub Tähtvere tänava alguses ja on Supilinna ainuke põgenemistuba.

Põgenemistoad on ruumid, kus peab võistkonnaga mingeid ülesandeid lahendama, et toast välja pääseda. Tartus on mitu põgenemistuba. Seal käivad nii noored kui täiskasvanud.

Tähtvere tänava põgenemistoas saab valida põgenemismängu, mis sulle meeldib. Mõned mängud on lihtsamad ja mõned keerulisemad. Kõige lihtsam põgenemistoa mäng on peitus pimedas. Keerulisemad mängud on hirmsamad. Mängida saab vist ka üksi, aga sõpradega on lõbusam ja vähem hirmus. Põgenemistoas saab ka sünnipäevasid pidada.

Nõrganärvilistele ei soovita!

ERE MARDISTE, 11a

Koroona!

Supilinna ja Kesklinna kooli lapsed joonistasid kutsumata külalist ja eriolukorda.

Eva Maria Kandla

Kevad 2020

Kevad käes, kevad käes
olen rõõmus igapäev.
Meil on koduõpe praegu
õhtuks jõuan valmis vaevu.
Reegliks on meil 2+2
püüan olla virk ja kraps.

Kevad käes, kevad käes
matet õpin kõigest väest.
Jagamine selge mul
nüüd ma küsin, kas ka sul?
Lõpuks kõik kui tehtud saan
siis veel õhtul jooksma ka.

Kevad käes, kevad käes
mis ma aknast, väljas näen.
Tühjus ja ei miskit muud,
onu kõnnib kaenlas luud.
Näos on valge mask tal ees,
pühib nukralt kõnniteed.

Kevad käes, kevad käes
väljas jälle päikest näen.
Lõpuks siiski usun ma
kõik saab korda, usu sa.
Vaheaeg on varsti käes
siis ma jälle sõpru näen.

Sebastian Kotkas

Mirjam Märtin

Nora Mai Kool

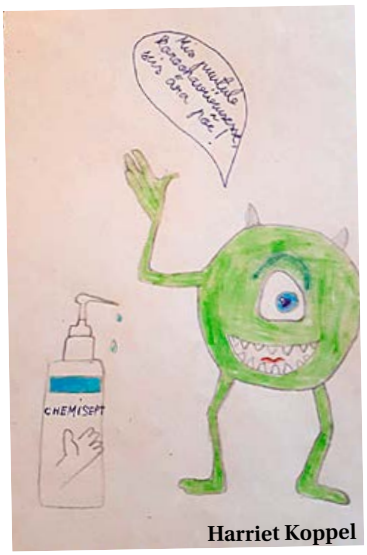

Harriet Koppel

Pääsu Ladva

Toomas Erik Kuhi

Väljaandja: Supilinna selts **Toimetanud:** Tiia Kõnnussaar **Küljendanud:** MTÜ Mariekuld **www.supilinn.ee**
Toetanud: Tartumaa Omavalitsuste Liit ja Tartu Linnavalitsus